

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Stanislav Kalivoda

Právní úprava ochrany živočišstva

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 3. září 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 114 750 znaků včetně mezer.

Stanislav Kalivoda

V Praze dne 3. září 2019

Poděkování

Děkuji panu docentu JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a pomoc při zpracování.

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojmosloví.....	4
1.1. Vymezení pojmu zvíře.....	4
1.1.1. Zvíře v právu veřejném.....	6
1.1.2. Zvíře v právu soukromém.....	8
1.2. Vymezení pojmu živočich.....	13
1.3. Vymezení pojmu zvěř.....	14
1.4. Problematické užívání pojmů zvíře, živočich a zvěř.....	15
2. Ochrana živočichů z hlediska historie a právních dokumentů.....	18
2.1. Historie dokumentů sloužících k ochraně zvířat v českých zemích.....	22
2.2. Právní úprava ochrany živočišných druhů v současnosti.....	23
2.3. Ochrana ptáků, ryb a savců.....	30
2.3.1. Ptáci.....	30
2.3.2. Ryby.....	32
2.3.3. Savci.....	33
3. Vymezení pojmu biodiverzita.....	35
3.1. Ohrožení biodiverzity a zdroje ohrožení.....	38
3.2. Ochrana biodiverzity.....	41
3.3. Ochrana životního prostředí/biodiverzity v ČR.....	43
3.3.1. Zákon č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny.....	44
3.3.2. Soustava Natura 2000.....	45
4. Mezinárodní úmluvy.....	48
4.1. Úmluva o biologické rozmanitosti.....	48
4.2. Další úmluvy související s biologickou rozmanitostí.....	49
Závěr.....	53
Seznam použité literatury a pramenů práva.....	56
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt a 3 klíčová slova.....	64
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt a 3 klíčová slova.....	66

Úvod

Nejen ve společnosti, ale také v problematice právní úpravy ochrany živočišstva dochází k neustálým změnám. Již od studia na střední škole jsem se částečně touto problematikou zabýval, především z biologického hlediska např. formou seminářů. Během studií na vysoké škole jsem si záměrně vybíral volitelné předměty na Katedře práva životního prostředí a tímto jsem si rozšiřoval své znalosti tentokrát z právního hlediska.

Když se řekne ochrana živočichů nebo zvířat, narazíme na dvě velké skupiny pramenů práva. První skupina se zabývá mezinárodními právními dokumenty, týkajícími se ochrany všech živočišných druhů a poddruhů říše *Animalia*, do které patří i člověk. Druhá skupina právních pramenů se týká ochrany zvířat, se kterými se stýkáme skoro denně. Jedná se o zvířata domestikovaná nebo chovná, která slouží převážně naší obživě. Ochrana těchto zvířat spadá do soukromoprávní oblasti. Ať již je vlastníkem fyzická nebo právnická osoba či jiný subjekt, musí dbát nejen na základní potřeby těchto živočichů, ale i na jejich životní pohodu. Obě tyto oblasti jsou rozsáhlé a zahrnují velké množství regulí. Dochází v nich také k nepřetržitému vývoji. Jednak na základě nových vědeckých poznatků, jednak z etických pohnutek lidí.

Zeptejme se sami sebe: Co to znamená chránit a ochraňovat živočichy? Právě na tuto otázku odpovídají některé zákony, které vymezují pojmosloví ochrany a zabývají se ochrannými snahami, zařízeními, oblastmi. Pokud se nad touto otázkou zamyslíme z pohledu jednotlivce, pak za snahu ochraňovat živočichy můžeme považovat ohleduplný přístup ke všem živým tvorům ve svém bezprostředním okolí, k jejich (i svému) životnímu prostředí a také dodržování všech zákonů, které se jejich ochranou zabývají.

Proč chceme chránit právě živočichy? Nejspíše proto, že si uvědomujeme jejich přínos a jejich hodnota v našich očích stále stoupá. Jsou to naši souputníci životem na této planetě, poskytují nám užitek a služby (ekonomické, ekosystémové, kulturní atd.). Tudíž je označujeme za naše nejbližší příbuzné.

Podle vědeckých teorií jsme se z nich vyvinuli a máme s nimi společnou genetickou informaci. S některými více procent, s jinými méně, ale základ DNA je shodný. DNA všech živých organismů na této planetě tvoří pouhé čtyři báze nukleových kyselin. Kromě toho se sami řadíme do říše *Animalia*, živočichů. Tam podle systematiky biologie patříme. Chráníme-li tedy

živočichy, chráníme tím i sebe-člověka. Jedinečné stvoření, které je schopno cítit a soucítit s ostatními živými entitami.

K živočichům tedy máme nejbližší, jak odborníci, tak i laická veřejnost. Proto je při vytváření chráněných oblastí nebo zákonů používáme jako tzv. deštníkové nebo vlajkové druhy. Díky nim totiž ochranné instituce dokáží získat finance a podporu. V jejich stínu je pak možné chránit i další druhy, které jsou z hlediska člověka nezajímavé anebo je dokonce někteří považují za škodlivé, ale z hlediska biodiverzity mají mnohem větší hodnotu, jelikož považujeme všechny druhy organismů za rovnocenné.

Existují další důvody ochrany? Vyhynutí jediného druhu může způsobit nedozírné následky v podobě celosvětového zhroucení ekosystémů, pokud zafunguje efekt motýlích křídel. Ale také na člověka nemusí mít téměř žádný vliv, jako nemělo např. vyhynutí ptáka Dodo, vakovka, zebry kvaga, divokých předků koní nebo zatím u nás nevnímáme dopady zániku velkého bariérového korálového útesu. I když se uvádí, že bude mít vliv na 500 miliónů lidí, kteří jsou na něm ekonomicky a potravně závislí. Zatím nevíme, který z dosud známých i neznámých druhů, může mít vliv na celou biocenózu. Proto je lepší chránit všechny plošně.

Přestože s obdobnou tematikou vzniklo na právnických fakultách závěrečných prací několik¹, zde předkládám novinky a změny v české legislativě z posledních let v kontextu s historickým vývojem zaměřené na faunu a její složky. Kromě nového ustanovení § 494 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku se zabývám i Strategii ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025.

V České republice se právem životního prostředí a biodiverzity nejvíce zabývá doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D. Další autoři vydávají spíše odborné články a pojednání v periodikách nebo píší jednotlivé kapitoly do učebnic. Právy zvířat, jejich ochranou proti týrání a welfare se nejčastěji zabývá JUDr. Hana Müllerová, Ph.D.²

¹ Např. FIDLER, L. *Právní úprava ochrany biodiversity*. Praha, 2014. 96 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta.

² MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V. *Ochrana zvířat v právu*. První vydání. Praha: Academia, 2013. 490 s. ISBN 978-80-200-2317-9.

STEJSKAL, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. 591 s. ISBN 80-720-1609-1.

Tento text diplomové práce je členěn do čtyř kapitol. V první se zabývám vymezením důležitých pojmů, neboť bez toho bychom nevěděli, o čem se vlastně bavíme. Narazíme zde na problém, že tyto pojmy leckdy nejsou definovány ani v samotných zákonech a jsou-li, pak se s nimi pracuje značně nahodile. Takovéto nahodilé užívání pak komplikuje výklady pramenů práva.

Druhá kapitola se týká ochrany živočichů z hlediska historie a právních dokumentů. Blíže jsem se soustředil na konkrétní živočišné druhy jako např. ptáky, ryby a savce. Z důvodů velkého množství dokumentů, které se ochranou živočichů zabývají, se soustředím hlavně na zákony, které se týkají ČR a na mezinárodní i evropskou legislativu, ze které tyto zákony vychází a která je ovlivňuje.

Třetí kapitola uvádí zákony, které se netýkají jen živočichů, ale celé biodiverzity či životního prostředí. Podrobněji se zabývám zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a Soustavou Natura 2000.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na oblast mezinárodních úmluv. Klíčovým dokumentem je Úmluva o biologické rozmanitosti. V navazující subkapitole se zaměřuji na ostatní úmluvy související s touto problematikou.

1. Pojmosloví

V této práci se zabývám pojmy, které spadají do velkého množství vědních oborů a jsou tedy víceoborové. Pojmy, které je třeba si pro účely tohoto textu definovat, jsou: zvíře, živočich a zvěř. Tyto pojmy spadají jak do oblasti biologie, zejména jejích specializací mikrobiologie, botaniky a zoologie, tak do oblastí ekologie, geologie, paleontologie či genetiky. Dodejme, že vymezení pojmů je důležité pro srozumitelnost nejen tohoto textu. Hned na úvod se hodí citát JUDr. Müllerové: *„Nejednotné používání pojmů v různých částech právního řádu a nejednotná práce s kategorizací pojmů není pouze „estetickou“ otázkou, otázkou formální čistoty právního řádu. V negativním smyslu ovlivňuje srozumitelnost práva pro jeho adresáty, vede k interpretačním obtížím a zvyšuje zmatečnost práva.“*³

1.1. Vymezení pojmu zvíře

Pojem zvíře je těžké definovat, neboť je různými lidmi a institucemi chápán různě. Zvířata odlišujeme za prvé od rostlin, ale i tady však narážíme na problémy. Ne všechny rostliny jsou zelené, zatímco některá zvířata ano. Myslím ta, která mimikry napodobují listy rostlin nebo se ve vegetaci ukrývají. Dokonce i rostliny se pohybují, zatímco některá zvířata žijí trvale přisedlým způsobem života. Abychom důsledně odlišili zvíře od rostliny, musíme si všimnout buněčné úrovně a způsobu výživy. I když i zde najdeme mezi rostlinami výjimky, které nefotosyntetizují (např. hlístník, hnízdák nebo korállice trojklanná). Na buněčné úrovni se rostliny odlišují specializovanými organelami a buněčnou stěnou, které živočišné buňky nemají.

Mnohem jasnější se jeví odlišování zvířat od lidí, ale i v tomto případě můžeme narazit na problémy. Zajímavé pojednání předkládá na webu časopisu Vesmír Stanislav Komárek.⁴ Tendence odlišit se od zvířat má lidstvo již od svého úsvitu. Lidé mají potřeby se vůči zvířatům nějak vymezit a ospravedlnit své činy vůči nim. Čím více zvířata člověk poznává, tím méně

³ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. *České právo životního prostředí*. 2014. č. 35, s. 26. Dostupné také elektronicky.

http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf ISSN 1213-5542.

⁴ KOMÁREK, S. Čím je člověku zvíře? *Vesmír* [online] 2011, roč. 90, č. 7 [cit. 19.1.2017] Dostupné zde: <http://casopis.vesmír.cz/clanek/cim-je-cloveku>.

rozdílů mezi sebou a jimi zjišťuje a tím více potřebuje revidovat toto heslo. Zvířata se nedají popsat ani jako chlupatá a čtyřnohá, ani jako nepoužívající nástroje nebo nepoužívající řeč (určitou formu komunikace používají i organismy tradičně považované za méně rozvinuté či primitivní a dokonce i rostliny a u kytovců byly objeveny základy jazykové syntaxe). Zvířata také prokazatelně přemýšlejí, počítají, předávají si tradice a učí se; minimálně učí mláďata některým dovednostem. I s citlivostí u zvířat je to ambivalentní. Prokazatelně jsou zvířata citlivá na stres a změny prostředí. Pokud chceme tedy zvířata odlišit od lidí, budeme muset rozdíly hledat v oněch 2 % genů, které s nimi nemáme společné.

Zvíře z taxonomického hlediska patří do říše *Animalia*. Vzhledem ke stavu poznání, byly z této říše vyjmuty jednobuněčné organismy. Za zvíře tedy můžeme považovat vše, co se pohybuje, rozmnožuje, žije heterotrofně a jeho tělo sestává z více než jedné buňky.

Pokud se budeme zabývat pojmem fauna, pak je to o něco jednodušší, pokud opět nezabruslíme do problematiky odlišení živočichů od rostlin - flóry. Faunu rozdělujeme na suchozemskou a vodní. Patří sem tedy všechna zvířata obývající zemi, podzemí a vodu mořskou i sladkou, ať již v těchto prostředích žijí trvale nebo je během svého vývojového cyklu střídají.

Doplnit definici zvířete můžeme ještě tímto: původně byla všechna zvířata volně žijící neboli divoká. Některá člověk domestikoval a vytvořil tak zvířata, která jsou na člověku plně závislá, vznikly nové druhy. U některých druhů již ani nežijí jejich divocí předci ve volné přírodě. U takových zvířat se pak snadno určuje, zda jde o zvíře domácí nebo zdivočelé. Pokud se však populace zvířat samovolně udržuje v prostředí bez vlivu člověka, jsou taková zvířata považována za divoká, přestože někteří jedinci tohoto druhu mohou být chováni v zajetí. Uprchnou-li taková zvířata, stanou se opět zvířaty bez pána, pokud nejsou vlastníky stíhána nebo označena trvalým způsobem, podle kterého se dá vlastnictví určit (např. výžehem nebo podkožním čipem).

U těch druhů, jejichž předci stále ve volné přírodě žijí, pak musíme rozlišovat, zda jde o zvíře trvale domácí, uprchlé, zdivočelé nebo zvíře žijící v dočasném zajetí (např. za účelem uzdravení, pozorování, zkoumání, rozmnožování) s úmyslem takového jedince po nezbytné době zpět do volné přírody vypustit. K tomu Mgr. Kessler dodává: „*V našich zeměpisných šířkách proto budou domestikovanými zvířaty vždy např. slepice, bez ohledu na to zda se slepice zatoulá*

*a nebude pod trvalým dohledem člověka. Naopak existence uzavřených klokaních farem nic nemění na tom, že z hlediska NOZ se klokan považuje za divoké zvíře.*⁵

Zvířata žijící trvale s člověkem se také v průběhu historie měnila. Lidé chovali nejprve zvířata užitková, označovaná jako hospodářská. Určená pro spotřebu nebo jako zdroj pracovní síly. Později se začali objevovat domácí mazlíčci (v 16. století již byli běžní společenší psíci, opičky, fretky, kanárči). Zvířata společenská, určená pro zábavu nebo sporty. Dnes označujeme každého, kdo vlastní nějaké zvíře jako chovatele, bez ohledu na to, zda se u něj zvíře rozmnožuje. Větší hospodářská zvířata eviduje Českomoravská společnost chovatelů a.s. a jejich stavy je potřeba hlásit, pokud dojde k nějaké změně (narození, úhynu, přemístění). Jedná se o pověřenou osobu podle zákona č. 154/2000 Sb., zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon).

1.1.1. Zvíře v právu veřejném

Jak je vymezen pojem „zvíře“ v právní literatuře uvádí např. JUDr. Müllerová ve svém článku *Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník: „S pojmem zvíře pracují právní předpisy českého právního řádu velmi nejednotně. Různě vymezují jeho obsah a rozsah a různě též označují a vymezují jeho subkategorie.*⁶ Např. subkategorii hospodářských zvířat. U hospodářských zvířat se může jednat i o včelstvo, ale zákony počítají spíše s turem, drůbeží apod. Dále označuje za problematické rozlišení pojmů „zvíře“ a „živočich“ v předpisech, protože z nich není zřejmé, zda se jedná pouze o savce nebo i jiné obratlovce. A také upozorňuje, že *„U dalších zákonů, které s pojmem zvíře pracují, je třeba se teprve interpretací dobrat správného významu, přičemž jde zejména o to, zda zvířetem se míní pouze obratlovci nebo i bezobratlí (a případně které jejich druhy).*⁷ Kromě toho se v zákonech objevují spojení „volně žijící zvíře“ a „volně žijící živočich“, přičemž je zřejmé, že v obou případech jde o totéž, jen nedošlo ke sjednocení terminologie.

⁵ KESSLER, T. Přestává být zvíře věcí? Aneb krátký exkurz do právní úpravy zvířat v novém občanském zákoníku. [online] duben 2012. [cit. leden 2017] Dostupné zde: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prestava-byt-zvire-veci-aneb-kratky-exkurz-do-pravni-upravy-zvirat-v-novem-obcanskem-zakoniku-82444.html>.

⁶ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. *České právo životního prostředí*. 2014, č. 35, s. 9. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf ISSN 1213-5542.

⁷ Tamtéž.

Podobně se JUDr. Müllerová vyjadřuje i ve svém článku Zvíře jako objekt právních vztahů. Píše zde nejen o zvířeti, ale také o živočišstvu, fauně a živočiších. „*Tyto pojmy jsou v českém jazyce často užívány bez rozlišování, event. lze říci, že výraz živočich je užíván spíše v odborném jazyce, zatímco výraz zvíře je rozšířen v běžné mluvě.*“⁸ Dále uvádí, že zvíře je pojem chápaný úžeji a zahrnuje menší počet živočišných druhů než pojem živočich.

„*Pokud normy veřejného práva upravují právní vztahy, jejichž objektem je zvíře (zvířata), činí tak v naprosté většině případů s cílem zajistit ochranu zvířat, která je veřejným zájmem, zejména před nesprávným (protiprávním) chováním člověka vůči nim.*“⁹

Pojem zvíře vystihuje nejlépe zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, kde je v § 3 uvedeno, že pro účely tohoto zákona se rozumí v písm. a) *zvířetem každý živý obratlovec, kromě člověka, nikoliv však plod nebo embryo* a v dalších bodech, že zvířetem volně žijícím se rozumí zvíře, jehož populace se v přírodě udržuje samovolně. Ale rozumí se jím také zvíře původně divoké, dočasně chované v zajetí (např. v oboře nebo rybníce). A také zákon č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů, který ovšem definuje pouze hospodářská zvířata, ale zahrnuje mezi ně i bezobratlé (výslovně včely a včelstva).

Z výše uvedeného vyplývá, že zákony pojem „zvíře“ vymezují nejednotně a předpokládají, že uživatel těchto pojmů rozumí stejně jako jejich tvůrce nebo si dohledá a dovodí souvislosti a správnou šíři použití. JUDr. Müllerová k tomu ještě dodává: „*Podle mého názoru je třeba tento výklad, existují-li interpretační pochybnosti, činit tak, aby bylo v daném případě dosaženo vyšší možné míry ochrany zvířat, tzn., aby v případě pochybností byl zákon vykládán ve prospěch zvířat.*“¹⁰

V úmluvě CITES se používá ještě pojem exemplář (specimen), který je definován v článku I. písm. b) jako „*(i) any animal or plant, whether alive or dead*“ = jakékoliv zvíře nebo rostlina, ať již živá nebo mrtvá.

⁸ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako objekt právních vztahů. In *Sborník konference Dny práva - 2010 - Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010 <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> ISBN 978-80-210-5305-2.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. *České právo životního prostředí*. 2014, č. 35, s. 10. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf ISSN 1213-5542.

1.1.2. Zvíře v právu soukromém

V soukromém právu se pojem zvíře vyskytuje častěji než v právu veřejném, zvláště v paragrafech, které se týkají majetku a majetkoprávních vztahů. Zde je zvíře předmětem právních vztahů mezi soukromými osobami. Pokud se však zvíře stává předmětem smluvních vztahů, vždy musí být v prvé řadě přihlíženo k zákonům, které ho chrání před nepřiměřeným využíváním či chováním k němu, které obecně označujeme jako týrání.¹¹

Do 31. 12. 2013 platil v ČSSR zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 5. 1964, stejně jako mnoho předcházejících právních dokumentů, se týká pouze vlastnictví věcí, a to nemovitých a movitých, čímž je myšleno i zvíře. Což zjišťuji z části druhé, § 127, kde se výslovně uvádí „*chovaná zvířata*“ v souvislosti se zákazem ohrožování a omezování sousedního pozemku. Podle druhého odstavce může soud nařídit vlastníkovi pozemek oplotit. Pravděpodobně i proto, aby nedocházelo ke vnikání chovaných zvířat na pozemky sousední, což by omezovalo právo souseda, coby vlastníka pozemku. Tento zákon také obsahoval přehledové ustanovení s kategorizací objektů v § 118. Předmětem občanskoprávních vztahů byly věci, práva, jiné majetkové hodnoty, byty a nebytové prostory. Výkladem z jeho ustanovení můžeme dovodit, že zvíře bylo v právním slova smyslu pojato jako zcela zvláštní druh věci movité.

JUDr. Müllerová porovnává ve svém článku Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník zařazení zvířat v zákoně č. 40/1964 Sb. a v té době nově vydaném zákoně č. 89/2012 Sb.: „*Ještě za platnosti občanského zákoníku z r. 1964 se vycházelo ze zařazení zvířat mezi věci v právním smyslu, přestože právní status zvířat v něm nebyl výslovně zakotven. Nebyla v něm výslovně obsažena ani definice věci v právním smyslu, a právní teorie za věci v právním smyslu považovala hmotné předměty, za předpokladu, že jsou ovladatelné a užitečné, tj. že slouží potřebám lidí.*“¹² Podle tohoto zákona by snad zvířata mohla být chráněna i ustanovením § 120 odst. 1), podle kterého „*Součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila*“. Pojem zvíře se pak již objevil jen v ustanovení § 599, který řešil uplatňování vad při koupi věcí, krmiv a zvířat.

¹¹ Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání ve znění pozdějších předpisů.

¹² MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. *České právo životního prostředí*. 2014, č. 35, s. 17-18. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf ISSN 1213-5542.

Podle ostatních paragrafů mohlo být se zvířaty nakládáno jako s věcmi: mohla být ztracená, nalezená, prodaná, zastavená, zabavená při exekuci, atp. bez ohledu na to, zda to zvířeti způsobovalo nebo mohlo způsobit psychickou újmu. V té době v ČSSR neexistoval zákon obdobný současnému č. 246/1992 Sb., i když v zákoně č. 88/1950 Sb., trestním zákonu správním, byla alespoň vyčíslena sankce za bezdůvodné působení bolesti nebo jiného utrpení zvířatům.

V následujících odstavcích se zabývám zákonem č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který po vzoru ostatních evropských států (Německo, Polsko, Rakousko, Švýcarsko ad.) dospěl k dereifikaci zvířete. Paragraf 494: *Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.* Přestože je tato definice velmi stručná, dovozujeme z ní, že zvířata jsou schopná cítit (mít smyslové vjemy) a tyto vjemy hodnotit jako příjemné či nepříjemné. Dále také, že zvířata mohou mít vztah k osobám, k okolnímu prostředí či k sobě navzájem a pokud je v jejich okolí něco změněno, mohou to pociťovat jako nepříjemné skutečnosti a těmto se bránit. To vše vyplývá z právního významu slova „povaha“. Podle tohoto zákona je nepřipustné, aby se pes nebo kočka stali předmětem exekuce. Jak dalece mohou mít zvířata vztah k majiteli a které druhy živočichů, nad tím se zamýšlí T. Kessler: *„Byla by situace jiná u domácí kravky, která po léta byla jediným domácím zvířetem na statku? Jak se ohodnotí emoční újma, kterou kravka zřízením zástavního práva a následným odevzdáním zástavnímu věřiteli utrpí? Je emoční strádání zastavené kravky větší či stejné jako u psa fixovaného na svého majitele?“¹³*

K tomuto definování zvířete zaujali odborníci kladné i záporné stanovisko. Mgr. Kessler poukazuje na to, že přestože zvířata nabývají zvláštní povahy, nemají v tomto zákoně samostatný oddíl¹⁴. JUDr. Rydval podobně jako Lavický a Polišínská¹⁵ poukazuje, že toto nové právní pojetí, v podstatě pro samotná zvířata změnu neznamená. Ve většině případů se na ně vztahují stejné paragrafy jako na věci. Ovšem, přiznává mu i určité výhody: *„Nesmírnou výhodou nového právního pojetí zvířete je však to, že lze odmítnout aplikaci ustanovení o věcech na zvíře již tehdy, kdy odporují povaze živého tvora, tzn., jsou v jeho neprospěch, a nikoli až tehdy, kdy*

¹³ KESSLER, T. Přestává být zvíře věcí? Aneb krátký exkurz do právní úpravy zvířat v novém občanském zákoníku. [online] duben 2012. [cit. leden 2017] Dostupné zde: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prestava-byt-zvire-veci-aneb-kratky-exkurz-do-pravni-upravy-zvirat-v-novem-obcanskem-zakoniku-82444.html>.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ LAVICKÝ, P., POLIŠENSKÁ, P. *Judikatura k rekonstrukci věci v právním smyslu*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 12 a dál. ISBN 978-80-7478-040-0.

*budeme moci naříkat na rozpor se zvláštními právními předpisy na jeho ochranu.*¹⁶ Co však odporuje nebo neodporuje povaze zvířat, není v zákoně vysvětleno. Vše je potřeba zjistit z Důvodové zprávy. M. Peterková při výkladu občanského zákoníku pro majitele koní uvádí, že: *„Toto ustanovení výrazně komplikuje právní nakládání se zvířaty, protože prvotním hlediskem při právních úkonech týkajících se zvířete bude zkoumání, zdali právní úkon neodporuje povaze živého zvířete - tedy zjednodušeně řečeno, zda mu nebude působena bolest a nebude stresováno.*“¹⁷

JUDr. Müllerová podotýká, že nová úprava umožní ochranu širšímu spektru živočišných druhů než dosud. *„Ze zmínky o „živém tvorů“ v § 466 vyplývá (a důvodová zpráva to potvrzuje), že zvířetem se v návrhu nového občanského zákoníku nemyslí pouze obratlovci, tak jako v zákoně na ochranu zvířat proti týrání, ale i bezobratlí, pokud jsou schopni cítit bolest nebo stres. Toto nové pojetí zvířete je tedy širší, než jsme nyní zvyklí jej vykládat ve veřejném právu.*“¹⁸ Na to však velmi trefně reaguje Volodymyr Procjuk ve své seminární práci Pojem věci v právním smyslu: *„Bude zajisté zajímavé argumentovat a určovat, zda některé zvíře cítí bolest nebo stres především v případech, kdy se bude jednat o bezobratlé.*“¹⁹ V takovýchto případech doporučuji obrátit se na mne již zmiňované vědecké studie, publikované v odborných periodících, o citlivosti organismů zejména rostlin a předpokládat, že každý živý organismus má určitou citlivost. Dokonce i organismy v nedokončeném vývojovém stádiu (embrya) reagují na podněty z okolí.

Občanský zákoník z roku 2012 obsahuje několik dalších paragrafů, které se týkají zvířat: nabývání vlastnického práva ke zvířatům řeší paragrafy 1046 až 1049. Tyto paragrafy operují s pojmy „divoké zvíře, zajaté zvíře, zvíře bez pána, zkrocené zvíře, domácí zvíře, zvíře v zájmovém chovu“ a naopak se v něm neobjevuje pojem „zvíře hospodářské“, který obsahoval předchozí zákon. I když někteří chovatelé mohou mít s určením kategorie, do které jejich mazlíček spadá, určité problémy.

¹⁶ RYDVAL, T. Ochrana zvířat proti týrání jako součást právní ochrany zvířat v České republice. *Aplikované právo*. 2006, č. 2. s. 29 – 48. ISSN: 1214-4878.

¹⁷ PETERKOVÁ, M. Nový občanský zákoník a právní postavení zvířete. [online] 2013. [cit. 10. 3. 2017] Dostupné zde: <http://www.equichannel.cz/novy-obcansky-zakonik-a-pravni-postaveni-zvirete>.

¹⁸ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako objekt právních vztahů. In *Sborník konference Dny práva - 2010 - Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010 <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> ISBN 978-80-210-5305-2.

¹⁹ PROCJUK, V. Pojem věci v právním smyslu. [online] 2012. [cit. 13. 3. 2017] Dostupné zde: <http://www.prf.cuni.cz/volodymyr-procjuk-1404045943.html>.

Divoká zvířata nikdo nevlastní, ale určitým způsobem se vlastnictvím stát mohou. K divoce žijícím zvířatům lze nabýt vlastnických práv např. přivlastněním. Podle ustanovení § 1046 odst. 2) označením zvířete, zabráníme situaci, aby se ze zvířete stalo zvíře bez pána, v případě pokud získá svobodu a jeho vlastník je bez prodlení a soustavně nestíhá nebo nehledá ve snaze je znovu zajmout.

Domácí zvířata (ve smyslu domestikovaných, která již nemají volně žijící příbuzné stejného druhu) se únikem z chovu stávají samostatnou právní kategorií. I když nemusí být označena, divokým zvířetem se nestanou. Pokud je majitel nestíhá či nehledá, pak se mohou stát vlastnictvím někoho jiného po uplynutí stanovené časové lhůty. Na návrat ztraceného zvířete se čeká 6 týdnů, o nalezené zvíře se majitel může přihlásit do dvou měsíců, a pokud zvíře bylo předáno úřadu či obci, pak má šanci své zvíře najít a převzít zpět do vlastní péče po dobu 4 měsíců. Tyto paragrafy však neřeší případnou újmu na psychice zvířete, pokud se např. zjistí, že se zvíře stalo zvířetem bez pána úmyslným činem vyhnání či opuštění. Tato zvířata pak případnou nálezci nebo subjektu, kterému byla svěřena a ti s nimi mohou dále nakládat podle svého uvážení, prakticky jako s věcí obdobně nalezenou.

Mgr. Kessler naráží ještě na jeden problém, týkající se v naší vlasti volně nežijících divokých zvířat, která nebyla domestikována: *„Uprchne-li ze zájmového chovu milovníka plazů třímetrový hroznýš královský, lze jen s velkými obtížemi říci, zda se jednalo o zajaté či zkrocené divoké zvíře a v jakém konkrétním okamžiku vlastník, který zvíře nestíhá či nehledá, ztrácí své vlastnictví a hroznýš se tak stane divokým zvířetem bez pána a způsobilým k přivlastnění.“*²⁰ V každém takovém případě je potřeba individuální posouzení. *„V praxi bude tak třeba postupovat kasuisticky, případ od případu, a zohledňovat jedinečné okolnosti konkrétní situace.“*²¹

Paragraf 2258 se týká chovu zvířete v budově a problematiky sporu chovatele s okolím; ustanovení § 2933 se týká škod způsobených zvířetem a jejich náhrady vlastníkem; § 2934 *Slouží-li domácí zvíře vlastníku k výkonu povolání či k jiné výdělečné činnosti nebo k obživě, anebo slouží-li jako pomocník pro osobu se zdravotním postižením, zproští se vlastník povinnosti k náhradě, prokáže-li, že při dozoru nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost, anebo že by*

²⁰ KESSLER, T. Přestává být zvíře věcí? Aneb krátký exkurz do právní úpravy zvířat v novém občanském zákoníku. [online] duben 2012. [cit. leden 2017] Dostupné zde: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prestava-byt-zvire-veci-aneb-kratky-exkurz-do-pravni-uprav-y-zvirat-v-novem-obcanskem-zakoniku-82444.html>.

²¹ Tamtéž.

škoda vznikla i při vynaložení potřebné pečlivosti. Za týchž podmínek se povinnosti k náhradě zproští i ten, komu vlastník zvíře svěřil. Paragraf 2935 se týká náhrady škod, bylo-li zvíře odňato vlastníkovi; § 2970 stanoví, jak budou nahrazovány náklady vynaložené na péči o zraněné zvíře tím, kdo zranění zavinil. Náklady spojené s péčí o zdraví nejsou neúčelné, i když podstatně převyšují cenu zvířete, pokud by je vynaložil rozumný chovatel v postavení poškozeného.

Jinak se v soukromém právu vyskytují pojmy „zvíře bez pána“ nebo „divoké zvíře“, čímž je myšleno zvíře volně žijící a také zvíře, které majiteli uprchlo a tento se o něj dále nestará, nesnaží se ho odchytit a získat zpět v protikladu k pojmu „zvíře s pánem“ nebo „zvíře v lidské péči“, čímž je myšleno zvíře, které žije v domácnosti nebo hospodářství a vždy se o něj někdo stará, tj, je za něj zodpovědný.

Ani v právu soukromém není člověk považován za zvíře, protože byl-li by, pak i by i ostatní zvířata mohla být právním subjektem, což z jejich podstaty nelze, zejména kvůli odlišným komunikačním prostředkům. Jak by to vypadalo a jaký by to mělo přínos či negativní dopady na společnost, kdyby zvířata byla právními subjekty, se zamýšlí JUDr. Müllerová v pojednání: Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat.²² A také v příspěvku Kam směřuje právní ochrana zvířat?²³ Velmi problematické je, podle tohoto příspěvku, stanovení právních zástupců zvířete či zvířat, zejména hospodářských, po jejichž zrovnoprávnění volají zastánci animal rights movement.

²² Müllerová, H. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. Praha: Ústav státu a práva AV ČR. *Právník*. 2012, č. 10. s. 1074 – 1103.

²³ MÜLLEROVÁ, H. Where is the legal protection of animals heading for? Kam směřuje právní ochrana zvířat? In *Sborník příspěvků 19. odborné konference s mezinárodní účastí OCHRANA ZVÍŘAT A WELFARE 2012*. Brno: VFU, 2012, ISBN 978-80-7305-628-5.

1.2. Vymezení pojmu živočich

Definování pojmu živočich je o něco snazší než vymezení definice zvířete. V biologické taxonomii je vytvořena říše *Animalia*, česky živočichové, do které spadají třídy, kmeny, řády, rody a druhy veškerých organismů, které můžeme označit pojmem zvíře nebo živočich. Živočišnou říši popisuje velké množství publikací. Popsána je fylogeneze, stavba těla, fyziologie orgánových soustav, etologie živočichů i ekologické nároky na prostředí, ve kterém žijí a kterému jsou přizpůsobeni. Z tohoto pohledu tam však patří i člověk.²⁴

Do živočišné říše jsou řazeni živočichové bezobratlí: houbovci, žahavci, ploštěnci, vířníci a vrtejší, kroužkovci, měkkýši, hlístice, členovci, ostnokožci, strunatci a dále obratlovci: paryby, paprskoploutví, svaloploutví, obojživelníci, plazi, savci a ptáci. Toto řazení bývá odborníky čas od času revidováno v souladu s novými poznatky o fylogenezi nebo genetické příbuznosti druhů.²⁵

Pojem živočich se v právních normách vyskytuje zejména v zákonech týkajících se ochrany životního prostředí, ohrožených druhů, náhrad škod způsobených živočichy apod. Opět jde o pojetí velice široké. Tyto zákony také operují s pojmy druh nebo poddruh, kterými se rozumí jedinci tvořící živočišnou nebo rostlinnou říši.

Pokud je někdy vysvětlován pojem druh, přistupuje se k použití slov „živočich“ nejčastěji však „volně žijící živočich“. Zákony se však spíše než obecně na živočichy, zaměřují na konkrétní druhy, které jmenují ve svých přílohách; nebo přímo upravují přístup člověka k jednotlivým živočišným třídám, a to zejména ptákům, rybám a zvěři, již se věnují zákony o myslivosti, viz dále.

JUDr. Zicha píše o dělení druhů do skupin, kterými se zabývají právní dokumenty: *„První tvoří ohrožené druhy, druhou druhy využívané, přičemž hranice mezi těmito dvěma kategoriemi je velmi tenká a oboustranně propustná, a to jak z hlediska samotného stavu druhů, tak právních nástrojů jim určených. Dokonce statut konkrétního jedince konkrétního druhu se*

²⁴ ZRZAVÝ, Jan. Fylogeneze živočichů: ohlédnutí roku 2015. *Živa*. 2015, č. 5. s. 201-203.

²⁵ Tamtéž.

*může z hlediska norem určených na jeho ochranu, týkajících se jeho využívání, případně využívání prostředí, ve kterém se pohybuje, opakovaně měnit.*²⁶

Pojem živočich či ohrožený živočišný druh se objevuje v následujících zákonech: zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy a zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů.

1.3. Vymezení pojmu zvěř

Pojem „zvěř“ spadá spíše do oblasti laické. Používají ho některé zájmové skupiny, které se zabývají zejména chovem a lovem živočichů. Zemědělci označují termínem zvěř volně žijící zvířata, která konkurují hospodářským zvířatům v nárocích na výživu nebo je ohrožují na životě (ať již přímo lovem nebo nepřímo přenosem chorob) a také živočichy, kteří nejsou z hospodářského hlediska využitelní. Nejvíce však termín „zvěř“ používají myslivci a zákony o myslivosti je přejímají do svého vyjadřovacího stylu. Protože *„Výrazy a pojmy myslivecké mluvy mají oficiální charakter a je povinností každého myslivce, aby tuto mluvu ovládal a stále se v ní zdokonaloval. Ostatně používat ji jako povinnost uložilo ministerstvo zemědělství výnosem z 22. října 1946 (čj. 122585/4640-VI/6/46), který je platný dodnes, a v roce 1988 vyšla dokonce jako oborová norma č. 48 00 16, Myslivost - názvy a definice.“*²⁷ Ustanovení § 2 zákona č. 449/2001 Sb., zákona o myslivosti definuje vybrané druhy živočichů jako „zvěř“, kde stanovuje: *„Zvěří obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi druhů volně žijících živočichů uvedených v písmenech c) a d).“*

Zvěř je spíše jazykový pojem než biologický, v odborných publikacích o živočišných druzích se s ním téměř nesetkáme. Z jazykového hlediska jde o označení spíše pejorativního charakteru, protože se tento termín využívá v protikladu ke slovu zvíře případně v protikladu

²⁶ ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1, s. 143 Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542.

²⁷ KOVAŘÍK, J. Myslivecké zvyky a tradice v minulosti a dnes. [online] Publikováno: září 2003. [cit. 19 ledna 2017] Dostupné zde: <http://www.myslivost.cz/Casopis-Myslivost/Myslivost/2003/Zari---2003/Myslivecke-zvyky-a-tradice-v-minulosti-a-dnes>.

k člověku. Zejména dospělí lidé, pokud poučují adolescenty nebo děti, sahají k přirovnání se zvířeti. Označení, že se někdo chová jako zvíře nebo zvíř pak znamená, že se vymyká kladně hodnoceným kulturou schvalovaným způsobům chování. Jak poznamenává S. Komárek: „...termín „zvěrstvo“ pro mimořádné špatnosti je spíše výrazem našich projekcí nežli přiléhavým označením pro něco, co vyžaduje i typicky lidskou vynalézavost a organizační um.“²⁸ A dále ve svém článku uvádí příklady, kdy nepatřičné lidské chování přirovnáváme k chování určitých živočichů a vytváříme tak termíny jako: hovadina, konina, kravina, ptákovina, prasárna, bestialita apod.

1.4. Problematické užívání pojmů zvíře, živočich a zvěř

Ať se na pojmy „zvíře, živočich a zvěř“ podíváme z jakéhokoliv hlediska, popisujeme jimi životní formy organismů, které jsou mnohobuněčné, a vždy vyjímáme člověka a stavíme ho na samostatnou úroveň. Učební materiály pro studenty FVHE a FVL VFU Brno dále uvádějí: „Živočichové (*Animalia*) v tradičním překonaném pojetí zahrnovali i jednobuněčné prvky, dnes se sem řadí obvykle jen mnohobuněční (*Metazoa*) včetně člověka. Pod pojmem zvíře rozumíme živočichy s výjimkou člověka. Pojem bezobratlí je vžitý, avšak nevhodné souhrnné označení živočichů s výjimkou obratlovců, někdy jsou však pod tímto výrazem chápáni živočichové kromě strunatců. Je třeba si uvědomit, že někteří bezobratlí mají blíže k obratlovcům než k jiným bezobratlým. Jde tedy o parafyletický taxon, který se traduje pouze z pragmatických důvodů, např. s ohledem na stávající legislativu. Často se nesprávně zaměňují termíny zvíře a zvěř. Pojem zvěř zahrnuje volně žijící ptáky a savce, kteří jsou nebo byli předmětem mysliveckého obhospodařování (chovu a lovu).“²⁹

JUDr. Müllerová se zabývá otázkou, do jaké míry chrání české zákony právě bezobratlé živočichy, kteří jsou prokazatelně schopni cítit bolest a stres.³⁰ „Obecně se tedy dá shrnout, že

²⁸ KOMÁREK, S. Čím je člověku zvíře? *Vesmír* [online] 2011, roč. 90, č. 7 [cit. 19.1.2017] Dostupné zde: <http://casopis.vesmir.cz/clanek/cim-je-cloveku>.

²⁹ Multimediální pomůcka pro studenty 1. ročníku magisterského studia FVHE a FVL VFU Brno dostupné z [cit. 23.1.2017] http://www.zoologie.frasma.cz/obecn%C3%A1%20zoologie/obecna_zoo.html.

³⁰ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. *České právo životního prostředí*. 2014, č. 35, s. 10. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf ISSN 1213-5542.

*pojem zvíře zahrnuje obratlovce (s výjimkou člověka), pojem živočich zahrnuje obratlovce (s výjimkou člověka) i bezobratlé, pojem zvěř zahrnuje pouze některé obratlovce.*³¹

Jednobuněčné organismy jsou těžko oddělitelnou součástí prostředí, ať již obývají vody sladké, mořské, půdu nebo vnitřní prostředí jiných organismů jako symbionti nebo parazité. Pokud tedy chráníme biosféru nebo biocenózu jako celek, jsou předmětem ochrany i mikroorganismy, které jinak v zákonech stanoveny nebo popsány nejsou. V mezinárodních normách na ochranu přírody jsou chráněny jako součást ekosystémů. Mikroorganismy opakovaně uvádí ve svém článku Právní problematika ochrany biodiverzity³² JUDr. Zicha, který je uvádí v rámci úmluv CBD, ATS, CMS, TRIPs.³³

Mikroorganismy se také využívají pro laboratorní účely jako kultury chované ve speciálních podmínkách. Ani v zákonu č. 246/1992 Sb., Zákon na ochranu zvířat proti týrání však není stanoveno, že by pokusným zvířetem nebo živočichem mohl být mikroorganismus.

Když tedy JUDr. Müllerová uvádí, že se ochranou bezobratlých české zákony zabývají málo či nedostatečně, já dodávám, že určité složky životního prostředí - mikroorganismy - pomíjejí úplně s výjimkou výše jmenovaných. Přitom bez jejich činnosti by život bezobratlých i obratlovců nebyl vůbec možný a cyklus živin v prostředí by se úplně zastavil. Jejich role coby dekompozitorů a tím pádem dodavatelů zdrojů potravy je pro fungování ekosystémů stěžejní. Mikroorganismy zajišťují recyklaci zdrojů energie a tím pádem i čištění životního prostředí. Jsou prvořadě pro rozklad odpadů, i těch, které vytvářejí lidé. Aktivovaný kal, který obsahuje různé mikroorganismy (např. kvasinky, bakterie, plísně a sinice) je využíván v čistírnách odpadních vod, další mikroorganismy při kompostování a vytváření humusu nebo bioplynu. A dokonce i původci chorob mohou být užiteční z hlediska regulace růstu populací (lidé je mohou používat jako tzv. bioagens při ochraně agroekosystémů před „škůdci“). Pro člověka pak k případnému zisku léčivých látek.

V tomto textu budeme nejčastěji používat termíny „živočich“, pokud citované zdroje výslovně neuvádějí jiný termín (exkurz: „*České právo životního prostředí užívá pojmu živočich převážně v souvislosti s ochranou druhů v rámci ochrany biologické rozmanitosti, zatímco s*

³¹ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako objekt právních vztahů. In *Sborník konference Dny práva - 2010 - Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010 <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> ISBN 978-80-210-5305-2.

³² ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1. s. 143. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542.

³³ Convention on Biological Diversity, Antarctic Treaty System, Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals, The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

pojmem zvíře operuje v oblasti ochrany zvířat – jedinců před protiprávním chováním člověka“³⁴), a ještě častěji termín „organismus“, protože nejlépe vystihuje všechny živé entity.

Problematické užívání pojmů „zvíře, živočich a zvěř“ v české právní úpravě ochrany zvířat ještě vystihuje JUDr. Rydval na str. 35 až 37 již citovaného článku Ochrana zvířat proti týrání jako součást právní ochrany zvířat v České republice. Označuje ho zde za zcela promiskuitní. Zákony dělí zvířata, živočichy i zvěř do různých právních kategorií, které pak mají vliv na jejich ochranu. Na každou kategorii se pak aplikuje jiný právní režim, přičemž jeden a tentýž živočich/jedinec (či lépe organismus spadající do říše *Animalia*), může být řazen do více kategorií zároveň. Protože: „*Kategorie zvířat nebezpečných je prázdná do té doby, než se zvíře (které je toho schopno) stane v konkrétní situaci bezprostředně nebezpečným pro člověka, naproti tomu zvířata nebezpečného druhu jsou vymezena vyhláškou č. 75/1996 Sb.*“³⁵

³⁴ MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako objekt právních vztahů. In *Sborník konference Dny práva - 2010 - Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010 <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> ISBN 978-80-210-5305-2.

³⁵ RYDVAL, T. Ochrana zvířat proti týrání jako součást právní ochrany zvířat v České republice. *Aplikované právo*. 2006, č. 2. s. 36. ISSN: 1214-4878.

2. Ochrana živočichů z hlediska historie a právních dokumentů

Zvířata potřebují ochranu před působením lidstva, protože lidé svým stylem života spotřebovávají veškeré zdroje. Cílem ochrannářských snah je stabilita biosféry, rovnováha mezi organismy navzájem (zejména mezi organismy a člověkem) a jednotlivými složkami prostředí a únosné rozšíření populací. Cílem je tedy nastavení pravidel tak, aby se lidé necítili ve svých právech omezeni, ale přitom si neznemožnili obnovení ekosystémů, na jejichž produkci jsou závislí.

Člověk je na živočišné říši závislý, poskytuje mu nedocenitelné ekosystémové služby: potravu a materiály pro výrobu obydlí, oděvů, obuvi a léčiv, živočichové udržují stabilní klima, zúrodnují půdu nebo čistí vodu. *„Přitom však je většina těchto služeb považována za veřejné statky dostupné všem, neobchodované na trhu a tudíž neocenené. To však neznamená, že tyto služby nemají ekonomickou hodnotu.“*³⁶ To si lidé uvědomují již od středověku, kdy se objevily první snahy o ochranu honiteb (ve smyslu lesů a pozemků, kde šlechta lovila zvěř, protože samotný termín honitba začal být používán až mnohem později).

Vlády států v 19. stol. také zaměřily pozornost na moře a mořské živočichy. Ochranu si, kvůli ekonomickým dopadům, vyžádala některá loviště ryb, tuleni a kytovci jako zdroje kůží, masa a tuku. Mezinárodní úmluvy týkající se mořských živočichů byly uzavřeny r. 1867 mezi Francií a Velkou Británií, 1882 mezi Belgií, Dánskem, Francií, Německem, Nizozemím a Španělskem (v abecedním pořádku). Ve Washingtonu byla roku 1946 vytvořena Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství, která se týkala zejména lovu kytovců. Roku 1982 vznikl dokument, o kterém se někdy hovoří jako o „ústavě pro oceány“ - Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu.³⁷ Týká se všech živých zdrojů, které poskytují moře a oceány, pro potřeby úmluvy rozdělené na jednotlivé zóny.³⁸

Jak uvádí JUDr. Zicha: *„Určující pro ochranu mořské biodiverzity v obecné rovině je pochopitelně mezinárodní mořské právo, velmi úzký vztah k ní dále má mezinárodní právo životního prostředí a mezinárodní rybářské právo, významnou úlohu hraje právo mezinárodní*

³⁶ ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1. s. 23. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542.

³⁷ UNCLOS = United Nations Convention on the Law of the Sea.

³⁸ STEJSKAL, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. s 63-66. ISBN 80-720-1609-1.

*námořní dopravy a mezinárodního obchodu, specifické postavení má antarktické právo.*³⁹ Do Antarktického smluvního systému⁴⁰ patří Úmluva o ochraně antarktických ploutvonožců (1972)⁴¹ a Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů (1980)⁴².

Přírozeně migrující druhy živočichů se staly podnětem pro mezinárodní spolupráci států, jejichž území se migrace dotýká. S nadsázkou lze říci, že stěhovaví živočichové mohou za spolupráci národů na vytváření právních dohod, úmluv a směrnic. Ti, co „za to mohou“ jsou především ptáci a vodní obratlovci, na americkém kontinentu dochází k rozsáhlým migracím monarchů stěhovavých, v Evropě migrují na jaře a počátkem léta motýli z jihu na sever (např. babočka bodláková, *Vanessa cardui*) a v Indii monarchové, babočky a jeden druh žluťáška.

V současné době se pozornost zaměřuje zejména na kriticky ohrožené druhy a z našeho středoevropského hlediska exotické živočichy. Stále totiž dochází k lovu zvířat z africké velké pětky (slon, nosorožec, hroch, buvol a lev), odchytu a prodeji vzácných papoušků, obchoduje se také s tropickými motýly, brouky a plazy. Aby nedocházelo k úbytku těchto druhů na jejich přirozených stanovištích, je zákonem omezeno zejména jejich odchytávání nebo sbírání a obchodování se všemi jejich vývojovými stádii a dokonce i s výrobky z těchto živočichů. Je zakázáno zpracovávat části jejich těl a takto získané produkty prodávat⁴³. Kriticky ohrožené jsou i evropské druhy.

Obchod s ohroženými exempláři reguluje na mezinárodní úrovni úmluva všeobecně známá pod názvem CITES⁴⁴. V České republice platí zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů. V rámci EU je uplatňováno nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, které obdobně jako CITES, kategorizuje rostlinné a živočišné druhy podle stupně ohrožení a stanovuje výjimky pro obchodování s těmito exempláři ve vybraných případech. Nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů

³⁹ ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1. s. 50. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542.

⁴⁰ ATS = Antarctic Treaty System

⁴¹ CCAS = Convention for the Conservation of Antarctic Seals

⁴² CCAMLR = Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources

⁴³ Pro některé části jsou však stanoveny výjimky.

⁴⁴ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, sjednána 1973 ve Washingtonu

a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi je hlavní nařízení, které tvoří základ právní úpravy.

Biologové jsou se stavem ohrožení živočišných druhů poměrně dobře obeznámeni, zatímco ostatní veřejnost o něm má povědomí spíše z varovných článků v médiích, které může brát jako senzacechtivé a ojedinělé, nereprezentující celkový stav. Proto může být ochrana pomocí regulování obchodu velmi účinným nástrojem seznámení veřejnosti se současným stavem biodiverzity. Obchod se totiž dotýká každého člověka velmi osobně.

Dalším žhavým problémem současnosti je rozšiřování nepůvodních druhů, ačkoliv za invazní druh můžeme považovat i *Homo sapiens*, který již v pravěku osídlil všechny kontinenty migrací z místa původu v Africe. V Evropě (pravděpodobně) vytlačil samovolně ustupující populaci *Homo neanderthalensis*, v Severní Americe zapříčinil úbytek velkých kopytníků. Neblahý dopad mělo vysazení nepůvodních druhů na ekosystémy Austrálie, která se s tímto problémem potýká již od konce 18. století. Invazivní druhy jsou označovány zkratkou IAS⁴⁵. Mezinárodní smlouvy řeší tuto problematiku nejméně od roku 1951 (Úmluva o ochraně rostlin, Řím). Původně se zaměřovaly zejména na rostliny, které vytlačovaly místní flóru. U nás je známý případ bolševníku velkolepého, *Heracleum mantegazzianum*, a křídlatky japonské, *Reynoutria japonica*. IAS se zabývá také Bernská⁴⁶ a Bonnská úmluva, Úmluva o mořském právu a CBD zejména článek 8 (h), která zavádí terminologii. Antarktický smluvní systém vylučuje jakékoliv introdukce nepůvodních organismů do této oblasti. Podle strategií, které byly ohledně IAS přijaty, musí být tyto druhy na nepůvodním území vyhubeny, pokud to nelze, pak musí být jejich rozmnožování regulováno, jejich pohyb omezen, stavy monitorovány a jakákoliv další introdukce musí být posouzena a schválena příslušnými orgány ochrany přírody. Záměrná introdukce však představuje menší problém. Větším problémem je neúmyslné zavlečení, ke kterému dochází v důsledku intenzifikace turistiky a tzv. globalizace. Přičemž monitoring větších druhů organismů je v tomto případě snazší např. i díky CITES. Bohužel již došlo k několika případům zavlečení patogenních mikroorganismů, jejichž sledování je téměř nemožné.⁴⁷

⁴⁵ IAS = Invasive Alien Species (volně přeloženo invazivní vetřelecké druhy).

⁴⁶ Článek 11, odstavec 2, písmeno b).

⁴⁷ ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1. s. 111. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542.

Přístup EU sjednocuje nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů a její prováděcí nařízení z roku 2016 a 2017, která stanovují seznam invazních nepůvodních druhů z hlediska celé EU. Na základě Bernské úmluvy byla přijata Celoevropská strategie pro invazivní nepůvodní druhy (2003) a řada doporučení pro nakládání s konkrétními IAS. Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016 – 2025 uvádí potřebu vytvoření systému monitoringu IAS, vytvoření tzv. „černé listiny“ nepůvodních druhů (jakýsi opak červeného seznamu) a aktualizace SPOPK. Situace ohledně monitoringu IAS je v ČR na dobré úrovni, co se týče flóry. U fauny však data chybí, jsou neúplná či roztržštěná. *„Z celkem 595 nepůvodních druhů živočichů na našem území je 113 z nich v ČR považováno za invazní. Z bezobratlých představují nejzávažnější hrozbu severoamerické druhy raků, přenášející rači mor s fatálními důsledky na populace původních druhů raků, dále plzák španělský či slunéčko východní. Z obratlovců se jedná například o želvu nádhernou, některé druhy ryb (karas stříbřitý, střevlička východní, sumečci rodu Ameiurus), jelena siku a o menší šelmy jako např. norka amerického, mývala severního a psíka mývalovitého. Řada těchto druhů bude ve vazbě na nařízení EP a Rady č. 1143/2014 předmětem regulace v rámci celé EU.“*⁴⁸ Informace o IAS shromažďuje a poskytuje AOPK.⁴⁹ Na základě nařízení EP a Rady č. 1143/2014 bude potřeba začít monitorovat i druhy, které jsou IAS z hlediska EU, ale na našem území zatím nepředstavovaly žádný problém.

Určitým druhem nepůvodních organismů pak mohou být i tzv. GMO (geneticky modifikované organismy), které bývají modifikovány právě proto, aby byly odolnější vůči podnebným výkyvům, patogenům, znečištění prostředí atp. Touto problematikou se zabývá Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti, který vstoupil v platnost v roce 2003 a k prosinci 2015 měl 170 smluvních stran. ČR podepsala tento protokol již v roce 2000. Také u nás platí zákon č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty.

⁴⁸ ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1. s. 45. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542.

⁴⁹ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

2.1. Historie dokumentů sloužících k ochraně zvířat v českých zemích

Od dob římského práva jsou živočichové považováni za věci, a to za věci, které mohou být vlastněné, mohou měnit vlastníka a tím pádem se stávají předmětem právních vztahů. Pokud byl živočich chráněn, pak jedině jako soukromé vlastnictví nebo součást honitby či rybářského revíru. Např. Schwarzenbergové na svém panství opakovaně chránili medvědy (1721, 1800), hrabě Chotek zase havrany v kolonii ve Veltrusech (1826). Káně lesní a rousná se objevily v zákonu č. 39/1870 z. z.⁵⁰, ve kterém byl zakázán jejich lov, protože pomáhaly udržovat početní stavy drobných ptáků, kteří „škodili“ v zemědělství.

JUDr. Rydval ve svém článku Ochrana zvířat proti týrání jako součást právní ochrany zvířat v České republice píše: *„Poprvé se právní norma na ochranu zvířat v českých zemích objevila už v době tzv. Bachova absolutismu roku 1855. Stalo se tak nařízením č. 31/1855 ř. z., jímž se vydává zákonný předpis proti týrání zvířat. Na základě tohoto nařízení c. k. ministeria vnitra pak došlo v jednotlivých zemích k vydání vyhlášky č. 61/1901 mor. z. z., kterou se vyhlášují předpisy proti týrání zvířat a vyhlášky č. 45/1902 čes. z. z., o zamezení týrání zvířat. Ještě před nimi byla vydána vyhláška č. 8/1899 slez. z. z., obsahující zákazy častěji pozorovaného, pokud se týče při živnostenském provozu obvyklého zlého nakládání se zvířaty.“*⁵¹

Po vzniku Československa byl, z důvodu zachování kontinuity, převzat ABGB neboli císařský patent Obecný občanský zákoník rakouský č. 946/1811 Sb. z. s. zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného československého státu, je v článku 2 stanoveno, že veškeré zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v prozatímní platnosti. V ABGB bylo zvíře považováno za věc, protože je ovladatelné, hmotné a slouží lidské potřebě. Tento zákon se zvířaty zabýval velice podrobně, stanovoval, že např. *„jak se má předejíti přílišnému vzcházení se zvěře a jak má býti škoda zvěři způsobená nahrazena; jak se má zabrániti kradení medu, které se děje cizími včelami; jest ustanoveno v zákonech politických.“*⁵² Ryby v rybníce a zvěř v lese (dnes volně žijící živočichové) se dle § 383 stávaly věcí movitou teprve po vylovení, polapení nebo usmrcení. Věnoval se i narození zvířat (§ 405), zamlčení vad zvířat při prodeji (§ 925 až 927) nebo škodám, které způsobila něčí zvířata (§ 1320). Poslední ustanovení tohoto zákoníku bylo

⁵⁰ Zákon č. 39/1870 zemského zákoníku, o ochraně několikera druhů zvířat zeměvzdělání užitečných z 30.4.1870.

⁵¹ RYDVAL, T. Ochrana zvířat proti týrání jako součást právní ochrany zvířat v České republice. *Aplikované právo*. 2006, č. 2. s. 31. ISSN: 1214-4878.

⁵² Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský.

zrušeno ke konci roku 1965, tento zákon používal převážně termín „zvíře“ nebo konkretizoval: zvěř, ryby, dobytek, včely.

Tzv. honební zákon č. 98/1929 Sb. u vybraných druhů savců a ptáků stanovil celoroční dobu hájení z důvodu ochrany před vyhubením (např. svišť, drop).

Zákon č. 40/1956 Sb., z o státní ochraně přírody používal termín „živočich“. Paragraf 7 se týkal definice chráněných druhů: „*Za chráněné druhy organismů a přírodnin lze prohlásit zejména ty druhy živočichů, rostlin, nerostů a zkamenělin, které se vyskytují jen vzácně anebo jsou ve svém bytí ohroženy.*“ Evidence spadala pod ministerstvo školství a kultury. Přestoupením zákona podle § 17 odst. 2) písm. b) bylo např. chování chráněných živočichů bez povolení, také jejich sběr (včetně vývojových stádií), přemísťování, rušení či zasahování do vývoje i životního prostředí. Byl pokutován i způsob odchyty živočichů, který lze považovat za týrání, neboť během něj nebylo zvíře okamžitě usmrceno. Tento zákon byl zrušen až zákonem č. 114/1992 Sb.

2.2. Právní úprava ochrany živočišných druhů v současnosti

V této kapitole je nezbytné začít s ustanovením § 5 zákona č. 114/1992 Sb., zákona o ochraně přírody a krajiny a jeho podrobnějším vysvětlením, jak uvádí doc. JUDr. Vojtěch Stejskal Ph.D. ve svém komentáři k výše uvedenému zákonu. „*Obecná ochrana rostlin a živočichů spočívá ve stanovení minimálního režimu pro zachování všech druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Tyto druhy nesmějí být ničeny, poškozovány, sbírány či odchyťovány v takové míře, že by to vedlo nebo mohlo vést k jejich ohrožení na bytí nebo by došlo nebo mohlo dojít k jejich degeneraci, k narušení jejich rozmnožovacích schopností, zániku populace druhů nebo ke zničení ekosystému, jehož jsou součástí. Toto je obecná generální preventivní povinnost, platná pro každého. Vychází i z povinností stanovených v čl. 35 odst. 3 Listiny.*“⁵³ V případě porušení výše zmíněných pravidel je příslušný orgán ochrany přírody oprávněn omezit tuto rušivou činnost. Narozdíl od zvláštní druhové ochrany, kde se úmrtí jednotlivce snažíme zabránit, tak z hlediska obecné druhové ochrany, nemá zdaleka

⁵³ STEJSKAL, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 576 s. ISBN 978-80-7552-230-6.

takový význam. Zároveň zákon poskytuje ochranu druhům, současně jejich ekosystémům a biotopům.⁵⁴

ZOPK v § 50 stanovuje základní podmínky ochrany zvláště chráněných živočichů. Zvláště chráněné druhy živočichů kategorizuje v přílohách do tří skupin od kriticky ohrožených po „pouze“ ohrožené druhy. Tento paragraf chrání i uhynulé jedince, zakazuje jakékoliv zásahy do jejich životního cyklu v jakémkoliv stádiu a zakazuje omezovat či jinak ovlivňovat jejich welfare. Ve třetím odstavci však stanovuje výjimku, kdy je možné tyto živočichy přemístit, je-li to nezbytně nutné a specifikuje případy, ve kterých je to nutné. V odstavci čtvrtém dodává: *Ustanovení odstavce 3 neplatí pro druhy silně a kriticky ohrožené.* Všeobecná ustanovení, týkající se zvláště chráněných organismů nalezneme v § 48. V pátém odstavci se MŽP ukládá stanovit *prováděcím právním předpisem způsob hodnocení stavu zvláště chráněných druhů a jejich stanovišť včetně evropsky významných druhů z hlediska jejich ochrany.* Výjimky ze zákazu stanovených v § 50 upravuje § 56.

Dále uvádím neméně důležitý § 54 dle komentáře doc. JUDr. Vojtěcha Stejskala Ph.D., který zní následovně: *„Přes název paragrafu „Prokázání původu“ je třeba upozornit, že toto ustanovení již neobsahuje jen povinnost prokázání původu jedinců zvláště chráněných druhů, avšak obsahuje i pravidla vypouštění a vysazování jedinců chráněných druhů do volné přírody a dále nově i žádost o vydání osvědčení o tom, že se jedná o jedince živočicha odchovaného v lidské péči a postup při řízení o této žádosti, včetně následné povinnosti prokázat zákonný původ jedince.“*⁵⁵

Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016 - 2025 se na stranách 40 až 43 zabývá současnou problematikou ochrany živočišných i rostlinných druhů v naší republice. *„Zákonná ochrana se v současnosti vztahuje především na populace či jedince druhů, ochrana jejich biotopů je z legislativního i praktického hlediska omezená. To je významným faktorem, přispívajícím k tomu, že je třetina druhů v ČR hodnocena v rámci červených seznamů jako „ohrožené“, přičemž stovky druhů na našem území již vymizely.“*⁵⁶ Přesto jsou některé druhy chráněny více než dostatečně, a to v následujících zákonech, ve kterých je nějakým způsobem použit pojem zvíře, živočich nebo zvěř.

⁵⁴STEJSKAL, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. 576 s. ISBN 978-80-7552-230-6.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016 - 2025.* Vydání první. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016. s.41 ISBN: 978-80-7212-609-5.

Uvádím zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon jako jediný vymezuje pojem zvíře a ve své preambuli definuje, že: *„Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zaslouhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka.“* Tento zákon tedy přibližuje zvíře člověku, porovnává ho s ním a v podstatě tvrdí, že má stejné vlastnosti jako člověk. Přesto zvíře nemůže být stavěno na roveň člověku, ale zaslouží si jeho péči a ochranu zejména před bolestí a utrpením. Je dost možné, že i jednobuněčné organismy a rostliny mohou pociťovat stres a bolest, a že by se tato definice mohla jednou rozšířit a zahrnout je do své působnosti.

Tento zákon spadá do gesce Ministerstva zemědělství, Výboru pro ochranu zvířat používaných pro vědecké účely, a orgánů veterinární správy a Ústřední komise na ochranu zvířat proti týrání. Týká se však pouze obratlovců (výjimkou je ochrana hlavonožců - tedy bezobratlých, jakožto pokusných zvířat), a to jak divokých (volně žijících), tak domácích. Zakazuje jakékoliv činnosti vůči zvířatům, které by jim přivzovaly nepříjemné pocity, utrpení poškozovaly jejich zdravotní stav nebo znemožňovaly vykonávat přirozené potřeby tj. vše, co by se dalo nazvat týráním, také zakazuje toto chování propagovat. Nikdo nesmí zvíře úmyslně opustit, aby se ho zbavil (vyhnat) nebo ho bez důvodu usmrtit.⁵⁷ Trestní zákoník pak upravuje skutkovou podstatu trestného činu týrání zvířat. Tohoto skutku se člověk může dopustit i z nedbalosti.

Podle tohoto zákona je možné zvířata usmrcovat, ale jen určitým způsobem, který jim nepřivodí nepřiměřené utrpení během usmrcování. Zákon upravuje *„... ochranu zvířat při veřejném vystoupení a povinnosti pořadatelů těchto akcí, ochranu zvířat při přepravě. Stanoví podmínky, které je nutno dodržovat při chovu hospodářských zvířat a zvířat v zájmových chovech, podmínky chovu a ochrany pokusných zvířat a podmínky ochrany volně žijících zvířat. Dále zákon stanoví orgány ochrany zvířat a jejich působnost, upravuje rovněž správní delikty a přestupky na úseku ochrany zvířat.“*⁵⁸

Zde uvádím zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona se v ustanovení § 2 písm. b) rozumí *„zvěří obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi druhů volně žijících živočichů uvedených v písmenech c) a d)“*.

⁵⁷ §4 odst. 1) písm. o) zákona č. 246/1992 Sb., zákon na ochranu zvířat proti týrání.

⁵⁸ <http://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat/> [cit. 20.1.2017].

V tomto paragrafu jsou v dalších odstavcích jmenovány různé druhy zvěře: které nelze lovit, které jsou zvláště chráněnými živočichy, které lze obhospodařovat lovem. Zákon v části druhé stanovuje zásady chovu „(1) K zachování všech druhů zvěře v přírodě činí orgány státní správy myslivosti potřebná opatření. Přitom se poskytuje podpora a ochrana geograficky původním druhům zvěře. Chovem zvěře se rozumějí odborné zásahy sledující určité vymezené biologické cíle, zachování rovnováhy mezi stavy spárkaté zvěře a prostředím, udržování přírodní kvality genofondu zvěře, cílené zvyšování chovné kvality zvěře a úprava stavů zvěře na optimální stav.“ Tento zákon také zvláště zachází s pojmy „zvěř a živočich“. Citujme § 7: „Záchranné chovy zvláště chráněných živočichů a péče o zraněné živočichy zvláště nechráněné, pokud jsou zvěří, lze však provádět jen v zařízeních schválených také orgánem státní správy myslivosti.“ Živočich je tedy v určitých případech zvěří, v jiných není. Zákon zakazuje mísit chovy farmové a chovy v honitbách (viz § 10). Trestní zákoník zná skutkovou podstatu trestného činu pytláctví. Jak uvádí M. Žížka a J. Janota z Odboru státní správy lesů, myslivosti a rybářství Ministerstva zemědělství ČR ve svém článku Představení návrhu novely zákona 449/2001 o myslivosti⁵⁹, měl tento zákon řešit konfliktní situace mezi zemědělsky a lesnický hospodařícími ekonomickými subjekty a potřebami zvěře, která je chápána jako přirozená součást krajiny, a kterou chrání myslivecké zájmy. Cílem byla také regulace stavu zvěře, který je vychýlený z rovnováhy. Menší druhy živočichů jsou v naší krajině v některých oblastech působením prostředí a predace ohroženy a jejich stavy se blíží vymizení, zatímco zvěř spárkatá a divoká prasata se přemnožují a to je potřeba regulovat.

Zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství) operuje s pojmy „ryby“ a „vodní organizmy“, kterých se týká přímo nebo „popřípadě“. Paragraf 5 popisuje chráněnou rybí oblast „(1) Příslušný rybářský orgán po projednání s uživatelem rybářského revíru může svým rozhodnutím vyhlásit část příslušného rybářského revíru, popřípadě celý rybářský revír za chráněnou rybí oblast, přičemž v rozhodnutí stanoví, které ryby nebo vodní organizmy mají být předmětem ochrany; dále stanoví zdroje a způsob vysazování těchto ryb, popřípadě vodních organizmů a podmínky pro jejich chov a lov v příslušném rybářském revíru.“⁶⁰

⁵⁹ <http://www.silvarium.cz/lesnictvi/predstaveni-navrhu-novely-zakona-449-2001-o-myslivosti> [cit. únor 2017].

⁶⁰ <http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/100055301.html> [cit. 8.2.2017].

Podle publikace Právo životního prostředí⁶¹ je rybnářství stejně jako myslivost odvětvím zemědělské činnosti. Ale týká se také ochrany a péče o životní prostředí a rekreace. Výkon rybnářského práva zahrnuje: lov, chov a ochranu osazenstva rybníků (včetně rostlinných společenstev důležitých pro život vodních organizmů) a užívání pobřežních pozemků. Ryby v rybnících jsou majetkem vlastníka rybníku, zatímco ryby v tekoucích vodách jsou *res nullius* a předmětem výkonu práva se stávají až po ulovení. Uživatel revíru má právo na vymáhání škody, která se stane na těchto rybách či organizmech. „*Dle soudní judikatury je však možno odškodňovat pouze ušlý zisk či zbytečně vynaložené náklady na chov ryb.*“⁶² Kontrole výkonu rybnářského práva v revírech se věnuje rybnářská stráž.

V zákoně č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů je volně žijící živočich pojmán jako *res nullius*. Cílem je chránit jedince vybraných, zákonem výslovně stanovených, druhů zvláště chráněných živočichů (bobra evropského, kormorána velkého, losa evropského, medvěda hnědého, rýsa ostrovida, vlka a vydra říční), které z hlediska člověka působí škody na jeho majetku, životě nebo zdraví. Aby se postižení vlastníci pozemků nebo chovaných zvířat nesnažili zmírnit škody usmrcováním jedinců těchto druhů, jsou jim zákonem přiznány náhrady. Vyhláška č. 360/2000 Sb. k tomu stanoví výši náhrady, v některých případech po šetření odborným posudkem. Tento zákon podle Ing. Šímy z MŽP nebo L. Tomáškové z AOPK vykazuje určité nedostatky. Například není optimálně nastaven proces pro kontinuálně vznikající škody, které působí bobři, kormoráni a vydry⁶³ a také se velmi těžko prokazují škody způsobené rybožravými živočichy. „*Z tohoto důvodu AOPK ČR ve spolupráci s odborníky, zpracovateli posudků a pracovníky krajských úřadů připravila metodiky, které stanovují jednotný způsob výpočtu náhrady škod. Tyto metodiky jsou k dispozici na stránkách AOPK ČR, v sekci Odborná činnost, Druhová ochrana.*“⁶⁴ Další problémy s uplatňováním tohoto zákona v praxi popisuje L. Pokorná ve svém příspěvku do sborníku Dny práva - 2010 - Days of Law.⁶⁵

⁶¹ JELÍNKOVÁ, J., TUHÁČEK, M. et al. *Právo životního prostředí. Praktický průvodce*. Praha: Grada, 2015. s. 152. ISBN 978-80-247-5564-2.

⁶² Tamtéž s. 154.

⁶³ <http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/108/014858.pdf?seek=1373450529> [dostupnost: 8.2.2017].

⁶⁴ TOMÁŠKOVÁ, L. Zákon č. 115/2000 Sb. nástroj k odstraňování konfliktů mezi ochranou přírody a hospodařícími subjekty. *Ochrana přírody* [online] 2009. č. 6. [17. 3. 2017] Dostupné zde: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/zakon-c-115-2000-sb/>

⁶⁵ POKORNÁ, L. Náhrada škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů – aktuální otázky. In *Sborník konference Dny práva - 2010 - Days of Law*, Brno: Masaryk University, 2010 ISBN 978-80-210-5305-2.

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách) se týká ochrany živočišných druhů ex situ. Zoologické zahrady chovají nejen nejvíce ohrožené druhy, ale i druhy, které by v budoucnu mohly stát na pokraji vyhubení, ale zatím jsou běžné nebo druhy, na kterých jsou ohrožené druhy závislé. Kromě toho přispívají k informovanosti a výchově veřejnosti, vedou záchranné a reintrodukční programy. Pražská zoologická zahrada je kupříkladu jedním z předních chovatelů koní Převalského, *Equus przewalski*, kterému se opakovaně daří vypouštět odchované jedince do oblasti svého původu⁶⁶. Podmínky chovu, způsob provozu, postupy vydávání licencí, kontrolu dodržování předpisů, udělování sankcí, to vše je stanoveno v tomto zákoně. Licence vydává MŽP, kontrolu licencí provádí ČIŽP a tato ve spolupráci s Komisí pro zoologické zahrady a s MŽP kontroluje dodržování ustanovení zákona. Zoologické zahrady jsou vlastníky chovaných jedinců živočichů a je jim také věnován jeden z paragrafů občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Zdravím zvířat, péčí o ně a požadavky na živočišné produkty se zabývá zákon č. 264/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů. Stanovuje především povinnosti pro chovatele a veterináře. Mimo jiné ukládá uživatelům honitby zabezpečit veterinární kontrolu volně žijící zvěře. Existuje více podobných zákonů a vyhlášek, které se týkají hlavně veterinárních přípravků a krmiv⁶⁷, které je možno podávat pouze živočichům, kteří nebudou sloužit lidské spotřebě. Cílem těchto zákonů a vyhlášek je tedy více ochránit člověka před nežádoucími účinky chemických látek než chránit před nimi zvířata. I když tyto látky jsou zvířatům podávány za účelem léčby, tj. mají jim pomáhat.

Chovem zvířat se zabývá zákon č. 154/2000 Sb., zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů, tento zákon má za cíl zachování biologické a genetické rozmanitosti vybraných plemen a druhů hospodářských zvířat. Dále se různými druhy chovů zabývá taktéž zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. Ten v části čtvrté upravuje podmínky

⁶⁶ cit. z oficiálního webu Zoo Praha: „*Přestože mezinárodní transporty v poslední době prakticky ustaly, daří se Zoo Praha uskutečňovat samostatné převozy. Mezi lety 2011 a 2016 jsme do Mongolska dovezli každoročně mezi třemi a čtyřmi koňmi – dosud dvacet sedm.*“ [cit. 6.2.2017] <https://www.zoopraha.cz/zvirata-a-expozice/pomahame-jim-prezit/seznam-projektu/7189-navrat-kone-prevalskeho-do-mongolska> [cit. 6.2.2017]

⁶⁷ např. zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech a zákon č. 120/2002 Sb., o podmínkách uvádění biocidních přípravků a účinných látek na trh a o změně některých souvisejících zákonů.

chovu zvířat hospodářských a zvířat v zájmových chovech. V části páté upravuje chov zvířat určených pro pokusné účely.

Dále se živočišné druhy dají chránit podle ZOPK, který zahrnuje i požadavky z předpisů EU, jmenovitě směrnice č.92/43/EHS „o stanovištích“ a směrnice č.2009/147/ES „o ptácích“. V celostátních strategických dokumentech je ochrana druhů řešena především ve Státní politice životního prostředí (dále také jako SPŽP) a rovněž ve Státním programu ochrany přírody a krajiny (dále také jako SPOPK). Dále je tato problematika řešena v zákoně č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů. Tímto zákonem bylo adaptováno nařízení Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi. Tento zákon se vztahuje na exempláře CITES, na tuleně a produkty z tuleňů a na vývoz dalších zvláště chráněných druhů a živočichů stanovených prováděcím právním předpisem.

2.3. Ochrana ptáků, ryb a savců

Následující zákony se týkají převážně zvířat volně žijících, která nikdo nevlastní nebo je vlastní spolky, vzniklá právě za účelem nakládání s těmito zvířaty.

2.3.1. Ptáci

Ptáci byli považováni za druh hodný ochrany již od počátku 19. století i dříve. Vzhledem k tomu, že jde o stěhovavé živočichy, později v evropských směrnicích označované jako „společné dědictví“ všech států, bylo potřeba vytvořit mezinárodní smlouvy. Základy právní úpravy volně žijících druhů ptactva jsou obsaženy v ustanoveních § 5a a § 5b zákona č. 114/1992 Sb. V ustanovení § 5a jsou obsaženy způsoby jednání, které jsou zakázány, jako např. úmyslé usmrcování, odchyt, poškozování nebo ničení jejich hnízd a vajec. Dále je zakázán jejich prodej nebo přeprava za účelem prodeje. V ustanovení § 5a odst. 4 a 5 jsou stanoveny výjimky ze zákazu v § 5a odst. 1. V ustanovení § 5b odst. 1 a 2 nalezneme podmínky pro odchylný postup při ochraně ptáků. Konkrétně se jedná o rozhodnutí o odchylném postupu vydané orgánem ochrany přírody a vyhlášku ministerstva životního prostředí o odchylném postupu.⁶⁸

Ramsarská úmluva z roku 1971, která vstoupila v platnost r. 1975, se týkala sice ochrany mokřadů, ale s ohledem na vodní ptactvo, byla jednou z prvních. *Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat* (Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva) má k počátku roku 2019 celkem 170 smluvních stran⁶⁹. Její význam spočívá v tom, že se týká nejen živočišných druhů, ale i stanoviště, které je pro jejich životní cyklus⁷⁰ nezbytné. „Z Ramsarské úmluvy vychází i dvě stěžejní evropské komunitární normy v oblasti ochrany přírody, směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích.“⁷¹

⁶⁸ DAMOHORSKÝ, M. et al. Právo životního prostředí. Třetí vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. s. 367-368 ISBN 978-807-4003-387

⁶⁹ viz <http://www.ramsar.org/country-profiles> [dostupnost: únor 2017]

⁷⁰ Probíhá zde např. hnízdění, přepečování, zimování, zastávka při tahu.

⁷¹ STEJSKAL, V. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. s 125. ISBN 80-720-1609-1

Evropské snahy o sjednocení ochrany ptáků započaly v roce 1973, kdy Rada ES vyzvala k přijetí specifických opatření. Toto prohlášení a usnesení Rady z r. 1977 vyústilo ve vytvoření Směrnice č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků, která se výslovně zmiňuje o „dostatečné rozmanitosti“ stanovišť. Článek 3, bod 1. *„S přihlédnutím k požadavkům uvedeným v článku 2 přijmou členské státy nezbytná opatření na ochranu, zachování nebo obnovení dostatečné rozmanitosti a rozlohy stanovišť pro všechny druhy ptáků, na které se vztahuje článek 1.“* Směrnice v přílohách dělí ptačí druhy do tří kategorií se specifickými požadavky na ochranu. Přičemž největší ochranu požívá skupina 194 druhů a poddruhů z přílohy I. Pro ně mají být zřizovány speciální ochranné oblasti SPA (Special Protection Area), česky tzv. „ptačí oblasti“. *„Pro ochranu uvedených ptačích druhů jsou v ptačích oblastech přijímána opatření, která mají zabránit lovu, nelegálnímu odchytu, vybírání hnízd, ničení současných i potenciálních hnízdišť, zimovišť a shromaždišť i úrazům na vedeních vysokého napětí.“*⁷² Jde o ochranu všech ptačích druhů, které se přirozeně vyskytují na území členských států EU, s tím, že u početnějších druhů, které jsou vyjmenovány v přílohách II. a III., je povolen lov nebo komerční využívání s určitými limity, tak aby se populace zachovala.

Zastavme se ještě na chvíli u ptačích oblastí, které navrhují a vyhláší jednotlivé státy na základě kritérií stanovených Směrnicí. Několikrát již došlo ke sporu mezi členským státem a EU ohledně nedostatečné rozlohy nebo nedostatečného množství vyhlášených SPA. Evropský soud zpravidla dává přednost ornitologickému výzkumu a požadavkům odborníků před ekonomickými či jinými zájmy států nebo soukromých firem.⁷³ Avšak existuje i případ, kdy byla dána přednost výstavbě protipovodňové ochrany.⁷⁴

Česká republika tuto Směrnicí implementovala do ZOPK a jednotlivá chráněná ptačí území, tzv. ptačí oblasti (obdoba SPA dle směrnice o ptácích) jsou v ČR vyhlášována samostatně formou nařízení vlády. Bylo vybráno 41 oblastí, které splňovaly všechny podmínky, tento krok trval 3 roky. Novela zákona o ochraně přírody a krajiny zákon č. 218/2004 Sb., stanovil ptačí oblast jako novou kategorii chráněného území a jejich zřízení nařízením vlády.

Tyto oblasti nespádají do kategorie zvláště chráněného území, a proto se na ně vztahuje jen režim obecné ochrany. Jakékoliv činnosti v SPA, které by mohly ovlivnit udržení populací v příznivém stavu, jsou vázány na souhlas orgánů ochrany přírody. Ptačí oblasti vyhlásila vláda

⁷² <http://www.biomonitoring.cz/ptaci-oblasti.php> [cit. 20.2.2017]

⁷³ Viz případy C-355/90 Komise vs. Španělsko, C-44/95 Lappel Bank, C-3/96 Komise vs. Nizozemí.

⁷⁴ Viz případ C-57/89 Leybucht.

ČR nařízeními v letech 2004 až 2005, v roce 2007 a poslední dvě v roce 2009. Seznamy ptačích oblastí jsou dostupné online, kde je spravuje AOPK ČR a kde pravidelně aktualizuje jejich stav.

Směrnice z roku 1979 byla nahrazena Směrnicí Rady 2009/147/EC, o ochraně volně žijících ptáků, protože, jak uvádí bod 1 nové Směrnice: *Směrnice Rady 79/409/EHS ze dne 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků byla několikrát podstatně změněna. Z důvodu srozumitelnosti a přehlednosti by měla být uvedena směrnice kodifikována.*⁷⁵ Tato Směrnice již ze své účinnosti nevyjímá Grónsko, jinak je velmi podobná předešlé Směrnici.

V rámci Bonnské úmluvy mají ptáci své významné místo. Některé dohody, které byly na základě článku IV. Bonnské úmluvy uzavřeny, se týkají jen ptáků. Pro ČR je významná zejména AEWA⁷⁶, která se týká stěhovavých vodních ptáků, kteří migrují mezi Evropou a Afrikou a ptáků, kteří mají v ČR zastávky při svém tahu do Afriky z Asie. AEWA se týká celkem 255 ptačích druhů, z nichž 76 využívá území ČR během svého tahu. Dále také Memorandum porozumění o ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého⁷⁷, který býval na našem území běžným lovným ptákem, ale v současné době se jeho populace udržuje zejména v Maďarsku a v ČR se ojediněle vyskytuje na jižní Moravě. Česká republika je tzv. „areálovým státem“ pro 8 druhů ptáků z Přílohy I: bernešku rudokrku, dropa velkého, husu malou, orla královského, orla mořského, orla volavého, poláka malého a rákosníka ostřicového.

Další Dohody a Memoranda (jinak také MoU) se týkají např. těchto ptačích druhů: husice rudohlavé, jeřábů, kolihy tenkozobé, plameňáků a rákosníka ostřicového. Dohodou ACAP⁷⁸ jsou speciálně chráněni albatrosi a buňáci.

2.3.2. Ryby

Dále jsem se zabýval ochranou ryb a čerpal jsem ze zákona č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Tento zákon se zabývá v § 21 vymezením podmínek rybářství v národních parcích, v § 30 rybářstvím v národních přírodních rezervacích a v § 34 rybářstvím v přírodních rezervacích. Zákon č. 99/2004 Sb.,

⁷⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES

⁷⁶ AEWA = Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds = Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků

⁷⁷ Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of the Middle-European Population of the Great Bustard = Great Bustard MoU

⁷⁸ ACAP = Agreement on the Conservation of Albatrosses and Petrels = Dohoda o ochraně albatrosů a buňáků

o rybníkářství upravuje chov a ochranu ryb, jejich lov, výkon rybářského práva, výkon státní správy v rybníkářství a vydávání povolenek k lovu v rybníkářství.

Také již byla zmiňována UNCLOS, která hraje stěžejní roli při ochraně mořských ryb. Je však problematická, pokud se týče migrujících rybích populací, protože oceány dělí na parcely, které pak spadají pod jurisdikce různých států. Tyto oblasti nerespektují mořské ekosystémy a je těžké stanovit limity rybolovu pro migrující druhy. Každý stát totiž může mít odloveno stanovené množství ryb a přitom všechny mohou lovit ze stejného hejna, které se během svého životního cyklu přesouvá a je tím tedy více ohroženo.

Ohrožené druhy ryb jsou jmenovány v přílohách, podle kterých jsou vyhlášována území soustavy Natura 2000⁷⁹. Některé druhy, které na našem území považujeme za ohrožené, však v těchto přílohách nefigurují (např. střevele potoční, *Phoxinus phoxinus*; ouklejka pruhovaná, *Alburnoides bipunctatus* nebo vranka pruhoploutvá, *Cottus poecilopus*), jiné jsou u nás naopak běžné a dosud nebyl důvod, aby byly speciálně chráněny (např. bolen dravý, který je v našich tocích hojně vysazován). Naštěstí je těchto druhů málo a ve většině případů se národní seznamy ohrožených ryb překrývají se seznamy EU. Ing. Dušek z AOPK uvádí: „*Ochrana druhů, které jsou pouze v zájmu ČR, bude řešena v rámci národní legislativy ČR s tím rozdílem, že pro tyto druhy nebudou vymezována chráněná území v soustavě Natura 2000 jako pro druhy uvedené v příloze II směrnice o stanovištích.*“⁸⁰

2.3.3. Savci

Zmíňme se ještě o velmi ohrožených druzích létavých savců z řádu letounů. Do tohoto řádu patří netopýři a vrápenci. Ti jsou chráněni dohodou EUROBATS = Dohoda o ochraně populací evropských netopýřů, Agreement on the Conservation of Populations of European Bats. Dohoda je součástí Bonnské úmluvy a vstoupila v platnost v roce 1994. Cílem Dohody je ochrana populací všech 45 evropských druhů letounů (dohoda používá termín „bat“, který je do češtiny překládán obecně jako netopýr), kteří jsou jednou z nejohroženějších skupin obratlovců vůbec, neboť citlivě reagují na nepříznivé změny v prostředí (zejména znečištění a ničení

⁷⁹ více v kapitole 3.3.2.

⁸⁰DUŠEK, M. Příprava soustavy Natura 2000 pro ryby a mihulovce. Pracovní verze stínového (prioritního) seznamu Natury 2000. Druhá verze nazvaná Natura 2000 - prioritní seznam nevládních organizací. [online] nedatováno Dostupné zde: http://www.veronica.cz/ochranaprirody/prilohy/publ_natura.html

přírozených biotopů). Dále se často dostávají do kontaktu s lidskými sídly a výtvoři. Netopýři totiž jako svá zimoviště nebo letní sídliště využívají štoly a podkroví budov, kde jsou ohrožováni stavebními úpravami. Dále osidlují spáry a škvíry na fasádách, o které pak přicházejí kvůli rekonstrukcím a zateplování. Netopýři také ohrožuje používání insekticidů a pesticidů, protože zejména v našich zeměpisných šířkách jsou netopýři převážně hmyzožraví.

„Netopýři představují z hlediska mezinárodní ochrany přírody prioritní skupinu a jsou také významně zohledněni ve Směrnici Rady EHS č. 92/43 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, která byla plně transponována do českého právního řádu novelou zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů. Vláda České republiky schválila přístup k Dohodě svým usnesením č. 583 ze dne 20. října 1993 a Dohoda vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 26. března 1994.“⁸¹ V ČR se vyskytuje celkem 21 druhů netopýřů zahrnutých v Dohodě.

Odpovědnými organizacemi jsou AOPK a Česká společnost pro ochranu netopýřů. *„V současnosti je členem dohody 30 evropských států, jejichž zástupci se každoročně scházejí na zasedáních Poradního výboru (Advisory Committee Meeting) a jednou za tři roky na zasedáních smluvních stran (Meeting of the Parties). Zde jsou diskutovány hlavní problémy výzkumu a ochrany netopýřů a jejich stanovišť, stanovovány prioritní úkoly a shrnovány výsledky jejich plnění.“⁸² Zástupci za ČR jsou členové výše uvedených organizací.*

Dalšími ohroženými druhy jsou mořští savci - kytovci a tuleni, kteří jsou chráněni nejen v rámci UNCLOSS, ale také dohodami soft law, uzavřenými na základě CMS: ASCOBANS⁸³, ACCOBAMS⁸⁴ a Dohodou o ochraně tuleňů Waddenského moře. Z pozice českého práva je vyloučen lov kytovců pod českou vlajkou a omezen import a export z produktů kytovců a tuleňů, jak stanovuje zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně

⁸¹ http://www.mzp.cz/cz/urobats_dohoda_netopyri [cit. 11.3.2017]

⁸² <http://www.ceson.org/eurobats.php> [cit. 11.3.2017]

⁸³ ASCOBANS = Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas = Dohoda o ochraně malých kytovců v Baltickém a Severním moři

⁸⁴ ACCOBAMS = Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and contiguous Atlantic Area = Dohoda o ochraně kytovců Černého moře, Středozemního moře a přilehlé atlantské oblasti

některých zákonů. Zároveň dle ustanovení §5 odst. 1 písm. a zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě není možné vykonávat námořní rybolov pod českou vlajkou.⁸⁵

3. Vymezení pojmu biodiverzita

„Rozmanitost je nejnápadnější vlastností živého světa. Můžeme ji pozorovat na všech organizačních úrovních života, od rozmanitosti molekulárních mechanismů v buňce až po rozmanitost typů prostředí a přírody jednotlivých kontinentů.“⁸⁶

Živé organismy se na Zemi vyvinuly před cca čtyřmi miliardami let⁸⁷ a podle průzkumů, hned od počátku v několika různých formách. Z hlediska výživy jako autotrofní, heterotrofní a mixotrofní jednobuněčné organismy. Jejich diferenciaci však během tisíciletí vývoje stoupala. Rozrůžňovaly se do mnohobuněčných specializovaných forem. Během svého vývoje však kromě fází zvyšování biodiverzity, procházely i fázemi vymírání a úbytku diverzity, které většinou bývaly následovány populačním růstem a diversifikačním boomem. V průběhu vývoje naší planety došlo k zatím pěti velkým vymíráním. Během nich vymřelo, jak uvádí paleontolog D. M. Raup, 99,9 % všech dosud známých druhů organismů.⁸⁸ K dalšímu vymírání druhů dochází v současnosti, tzv. antropocénu⁸⁹. A jak jsme si vědomi, z velké části je to vlivem činnosti člověka.

Pojem biodiverzita se týká všech živých organismů, které podle různých hledisek od sebe můžeme odlišit a charakterizovat je. Jednak od sebe odlišujeme jedince. Na základě jejich podobností pak skupiny podobných jedinců řadíme do druhů. Jedinci jednoho druhu mají velmi podobné vlastnosti. V současné době již odlišujeme druhy na úrovni genetické informace, kterou nesou ve svých buněčných jádrech. Přesto stále platí i rozdělování druhů podle jejich vnější podobnosti a chování (které DNA kóduje), tak jak je začali rozlišovat lidé již ve starověku

⁸⁵ MAKOVEC, V. Právní úprava ochrany mořských savců. Praha, 2012. 97 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta.

⁸⁶ MIHULKA, S., STORCH, D. Ekologie: biologická olympiáda 1997 - 1998, 32. ročník. Přípravný text pro kategorie A, B. Téma biologické olympiády: aplikovaná ekologie. Praha: *Vesmír*, 1997. s. 56. ISBN 80-86088-12-0.

⁸⁷ Vycházíme z všeobecně uznávaných vědeckých teorií, hypotézy o takto brzkém vzniku života jsou publikovány např. zde <http://phys.org/news/2015-10-life-earth-billion-years-agomuch.html> [dostupnost: leden 2017]

⁸⁸ RAUP, D.M. *O zániku druhů*. Praha: Lidové noviny, 1995. s. 7. ISBN 80-7106-099-2.

⁸⁹ Jako první s tímto pojmem přišel Paul Crutzen.

a velmi podrobně systematizoval C. von Linné, který v roce 1758 vydal publikaci *Systema Naturae*.⁹⁰

Každý druh má své biologické potřeby zdrojů energie a úkrytů a také potřebu rozmnožovat se. Během tisíciletého vývoje, kdy se organismy vyvíjely vedle sebe, se mezi nimi utvořily pevné vazby a provázané vztahy, u některých provázané natolik, že již nelze pouhým okem jednotlivé organismy oddělit a považujeme je za organismus jeden. Biologové popisují různé stupně symbiózy, kdy nejvyšším stupněm je lichenismus.⁹¹

Kromě toho se organismy vždy přizpůsobovaly svému prostředí, které utvářejí geologické podmínky a další činitele, jež řadíme do neživé přírody (litosféra, atmosféra, hydrosféra). Celou soustavu živých organismů na planetě Zemi nazýváme biosféra.

Životní formy jsou tedy od prvopočátku rozmanité a této rozmanitosti života říkáme biologická diverzita neboli jedním slovem biodiverzita. Pojmy biologická rozmanitost, biologická diverzita a biodiverzita můžeme používat jako synonyma. Ve většině dokumentů k nim odborníci přistupují stejným způsobem.

Pojem biologická diverzita je definován v Úmluvě o biologické rozmanitosti⁹², která byla vytvořena na konferenci v Rio de Janeiro v roce 1992. Zde se v článku dvě praví (v překladu): „*biologická diverzita je variabilita všech žijících organismů včetně, mezi jiným, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí, a která zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů.*“ Této definici však předcházelo několik publikací, ve kterých se již obdobný termín objevil. Kdy a kde se ve vědeckých studiích od roku 1974 objevil termín „biodiverzita“ do jeho právního zakotvení v CBD uvádí JUDr. Jiří Zicha, Ph.D. na str. 15 - 16.⁹³

Výkladový slovník Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016 – 2025 na str. 108 - 109 uvádí definici: „*biologická rozmanitost, biodiverzita – rozmanitost živých organismů, přírodních zdrojů a ekosystémů, jejichž jsou součástí: zahrnuje ekosystémy, druhy, geny a jejich relativní četnost. Jedná se o rozmanitost života ve všech jeho formách, úrovních a kombinacích. Přitom nejde o pouhý součet všech genů, druhů a ekosystémů, ale spíše o*

⁹⁰JERSÁKOVÁ, J., KINDLMANN, P., PRIMACK, R.B. *Biologické principy ochrany přírody*. Praha: Portál, 2001. s. 19. ISBN: 80-7178-552-0

⁹¹ Symbiotická povaha soužití dvou a více živočišných druhů.

⁹² dále také jako CBD

⁹³ ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1, s. 15 – 16. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542

variabilitu uvnitř a mezi nimi. Proto je biodiverzita v tomto pojetí považována za vlastnost života. V poslední době se klade oprávněný důraz na evoluční historii složek biodiverzity. Biologická rozmanitost bývá nejčastěji dělena do čtyř hierarchických kategorií: (i) ekologická diverzita, (ii) genetická diverzita, (iii) diverzita organismů a (iv) kulturní nebo (v) molekulární diverzita. Synonymum: biodiverzita, biologická rozrůzněnost (biological diversity, biodiversity).⁹⁴ Snaží se postihnout všechny významy, které se vyskytují v současných závazných právních dokumentech. Nejvíce vychází ze zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů a z Úmluvy o biologické rozmanitosti. Kromě toho uvádí terminologii z angličtiny, která je v odborných kruzích užívána častěji než mateřský jazyk.

To, že na Zemi existují různorodé životní formy, má od doby jeho vzniku, vliv i na člověka, který je jedním z druhů savců⁹⁵. Později se situace obrátila a člověk se stal činitelem, který ovlivňuje okolní organismy i prostředí větší měrou než všechny ostatní organismy celkem. Jak uvádí doc. Stejskal, stal se člověk dominantním činitelem v biosféře v posledních třech stoletích.⁹⁶ A jak píše jinde „Lidé pozměnili v uplynulých 50 letech ekosystémy ve větším měřítku než v jakémkoliv srovnatelném období v dějinách lidské civilizace, zejména proto, aby uspokojili rychle rostoucí poptávku po potravinách, sladké vodě, stavebním dřevu, vláknech a palivech.“⁹⁷

Člověk je na biosféře v té podobě, v jaké ji známe dnes, existenčně závislý a stále více si tento fakt uvědomuje. Uvědomuje si také, že biosféru a její složky svou činností ohrožuje. Pozorujeme totiž mnohem rychlejší úbytek druhů, než jsme zaznamenali z fosilních nálezů z období na konci definovaných geologických ér. Varovné materiály se snaží tyto změny kvantifikovat a uvádí, že v současnosti ubývá tisíckrát více druhů než v obdobích tzv. přirozeného vymírání. I když výpočty této rychlosti závisí na mnoha neznámých, které bývají v odhadech často nadhodnoceny. „I v denním tisku se lze běžně dočíst, že každý den vlivem kácení deštných pralesů vymírá okolo 80 druhů rostlin a živočichů, tedy tři druhy každou hodinu. Chceme-li se ale dopátrat, o co se takto alarmující tvrzení opírají, často zjistíme, že buď o nic (tj.

⁹⁴ *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016 - 2025*. Vydání první. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016. s. 108-109. ISBN: 978-80-7212-609-5.

⁹⁵ *Homo sapiens sapiens*, Linnaeus, 1758

⁹⁶ STEJSKAL, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. s.6 ISBN 80-720-1609-1.

⁹⁷ Tamtéž s. 35

jsou uvedena jako „dávno dobře známá věc“, bez jakéhokoli odkazu), anebo se odkazují na nějaký článek, kde je ovšem uvedeno jen to, že je to dávno dobře známá věc.“⁹⁸

3.1. Ohrožení biodiverzity a zdroje ohrožení

Zda je biodiverzita ohrožena a jak moc závažný je tento stav, je věcí polemik odborné i méně odborné veřejnosti. Odborníci na vymírání (již zmíněný Raup, u nás Mihulka a Storch) podotýkají, že současné vymírání druhů a jeho považování za příliš rychlé je pouze antropocentrickým pohledem na věc. Na druhou stranu se všichni shodují, že i člověk, stejně jako všechny dosud existující druhy organismů, se ze všech sil snaží o přežití a o zachování vlastního druhu a jako takový má důvod k obavám o svou další existenci. Nedá se to dokázat, ale i ostatní druhy organismů by takové obavy mít mohly.

„Celkové druhové bohatství Země lze jen těžko odhadnout. Popsány jsou necelé dva milióny druhů všech organismů, rozumné odhady celkového počtu druhů žijících dnes na Zemi se však pohybují řádově v desítkách miliónů druhů (přibližně od 10 do 100 miliónů, převážnou většinu druhového bohatství tvoří členovci), nelze však vyloučit, že reálný počet bude ještě vyšší.“⁹⁹ Podle tohoto srovnání můžeme dojít k ne příliš přesné úvaze, že celosvětová biodiverzita druhů se neustále zvyšuje, a že je tento vývoj žádoucí. Naopak nežádoucí je vývoj směrem k poklesu biodiverzity. Z hlediska geologické historie Země, nemůžeme tyto vývojové proměny soudit škálou dobrý - špatný. Z hlediska člověka je však zřejmé, že jakýkoliv pokles biodiverzity, může mít vliv na jeho welfare (a samozřejmě i na welfare druhů, které byly na vyhynulých organismech nějakým způsobem závislé). Dále se můžeme podívat na články, které se vymírání věnují podrobněji na webu časopisu Vesmír: Storch, D. *Jak rychle vymírají druhy*. Mihulka, S.; Voldřichová, M. *Masová vymírání v historii Země*.¹⁰⁰ Tyto články se zabývají tím, kdo je viníkem historických vymírání organismů a porovnávají je se současnými poznatky o stavu vymírání. Vyplývá z nich jediné, živé organismy nejsou ohroženy do té míry, že by

⁹⁸ STORCH, D. Jak rychle vymírají druhy. *Vesmír* [online] 2001, roč. 80, č. 10 [cit. 8.2.2017] Dostupné zde: <http://casopis.vesmir.cz/clanky/clanek/id/4763>.

⁹⁹ MIHULKA, S., STORCH, D. Ekologie: biologická olympiáda 1997-1998, 32. ročník. Přípravný text pro kategorie A, B. Téma biologické olympiády: aplikovaná ekologie. Praha: *Vesmír*, 1997 s. 59-60. ISBN 80-86088-12-0.

¹⁰⁰ MIHULKA, S., VOLDŘICHOVÁ, M. Masová vymírání v historii Země: Pachatel neznámí. *Vesmír* [online], 2011 roč. 90, č. 11 [cit. 19. 1. 2017] Dostupné zde: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2011/cislo-10/masova-vymirani-historii-zeme.html>

vymřely zcela a zanechaly naši planetu bez biotické složky, ale současná podoba biocenózy, kterou známe a na které jsme závislí, ohrožena je, a to velmi. I když, nikdy si dopředu nemůžeme být jistí, že se ty nejhorší prognózy kolapsu ekosystémů nenaplní.

Činnost člověka ohrožuje ostatní organismy na planetě zejména tím, že je činěna ve velkém měřítku - celosvětovém tj. ovlivňuje geobiocenózu¹⁰¹. V současné době již na planetě neexistuje místo, které by činností člověka nebylo ovlivněno a to včetně oblastí, kam lidská noha dosud nevstoupila. Kvůli emisím a následným imisím jsou zasaženy i nedostupné centrální oblasti deštných pralesů nebo pouští, litosféra v hloubce několika kilometrů pod povrchem, podzemní voda i atmosféra až do nejvyšších vrstev. V současné době již člověk zasahuje svou činností i vesmírný prostor. Nefunkční satelity a výzkumné moduly jsou v podstatě odpadem, který neskončil a nikdy neskončí na zemském povrchu.¹⁰²

Člověk dále většinu surovin, získaných z přírodních zdrojů, přeměňuje na látky odlišného charakteru, které se chemickými či termickými procesy samovolně nevytvářejí (např. PVC, PP, PET, C/PAP) a po upotřebení nemohou sloužit, jako většina odpadu přírodního původu, k dekompozici a jako zdroj energie pro destruenty. Ani sám člověk tyto materiály nedokáže bezzbytku a bez vytváření dalších odpadních produktů, recyklovat.

Kromě toho, že ubírá potravní a další zdroje sám sobě, ubírá také zdroje a životní prostor ostatním organismům. Zdroje v geobiocenóze musí sloužit stále většímu počtu jedinců a člověk si vytvořil adaptace, které mu umožňují vyčerpávat větší množství, než je možné během jednoho cyklu obnovit. Ve většině pojednání se setkáme s termínem nadměrná exploatace.

Které organismy jsou konkrétně nejvíce ohroženy, sledují každoročně české i světové organizace. Jmenujme alespoň některé:

„Červený seznam IUCN eviduje celosvětově téměř 17 tisíc druhů ohrožených vyhynutím. V rámci živočichů je to 21% savců, 12 % ptáků, 31 % plazů, 30 % obojživelníků a 37 % ryb. Jen v Evropě je dle evropského červeného seznamu ohroženo 23 % obojživelníků, 19 % plazů, 15 % savců a 13 % ptáků.“¹⁰³ Z něj se připravují vydání červených knih ohrožených druhů pro

¹⁰¹ Veškeré živé organismy v souvztažnosti s neživým prostředím.

¹⁰² V této souvislosti mě napadá, že kromě ochrany biosféry a planety Země bychom měli pomalu připravovat materiály na ochranu vesmírného prostoru a těles, protože lidstvo již několik desetiletí plánuje vstup a trvalejší obývání vesmíru. Abychom tento nekonečný prostor nezničili dřívě, než ho skutečně začneme využívat.

¹⁰³ <http://www.veronica.cz/co-to-je-biodiverzita-a-proc-ji-chranit> [cit. 12.1.2017]

jednotlivé oblasti. V České republice vyšlo šest Červených knih ohrožených druhů, každý svazek věnovaný jedné taxonomické skupině¹⁰⁴. Tato vydání bývají aktualizována.

Indikací ohrožení druhu je, pokud jeho populace klesne pod určitou mez. Přežití druhu jako takového závisí na počtu jedinců. Snížení počtu jedinců znamená snížení genetické diverzity, mluvíme o genetické erozi. Pokud dochází k častému inbreedingu v důsledku malé populace, vzniká méně odolné potomstvo a někdy dochází k deformacím nebo vzniku potomstva neplodného tj. neschopného dalšího rozmnožování. Indikací ohrožení druhu je také, pokud je jeho přirozené prostředí pozměněno tak, že zde již daný druh nenalézá dostatek potravních zdrojů a úkrytů nebo na omezeném území nenajde jedince vhodného k páření. Výskyt některých druhů v lokalitě je indikátorem čistoty prostředí. Např. lišejníky indikují čistotu ovzduší, obojživelníci nebo někteří bezobratlí čistotu vody a ptáci jsou bioindikátory stability ekosystému a stavu zemědělství.¹⁰⁵

Během historického vývoje druhu *Homo sapiens sapiens*, ohrožoval tento z počátku pouze faunu a flóru v řádu jednotlivců nebo malých populací. I když s objevením rodu *Homo* na počátku kvartéru, došlo i k hromadnému vymírání velkých druhů savců, kteří převládali v období terciéru (srstnatí nosorožci, mamuti, jeskynní medvědi a lvi, šavlozubí tygři atd.). Důkazy, že za jejich vymizení může člověk, však stále nejsou uznávány celou paleontologickou vědeckou obcí. A také, i když ani tyto hypotézy stále nebyly bez pochybností potvrzeny, vyhubil anatomicky moderní člověk ostatní formy rodu *Homo*, které s ním v době jeho šíření na všechny kontinenty, koexistovaly.¹⁰⁶

S přechodem k zemědělské činnosti a budováním trvalých sídel začaly být ohrožovány i celé ekosystémy (zejména lesy, řeky a mokřady) a s nimi místní populace živočichů a rostlin. Místní lidské populace ohrozily několikrát i samy sebe. Zhroutila se např. sumerská nebo mayská civilizace v důsledku neudržitelného zemědělského systému. Velké procento zemského povrchu bylo přeměněno na zemědělskou půdu a pastviny pro dobytek, další půda byla zastavěna. S rozvojem průmyslu začaly být více ohrožovány i vodní toky (regulací, meliorací mokřadů a lužních lesů, znečišťováním odpadními látkami) a v 18. století i atmosféra. Kromě toho docházelo od 14. stol. ke zvyšování objemu těžby nerostných surovin, které vrcholí

¹⁰⁴ kompletní seznam: http://portal.nature.cz/publik_syst/ctihtmlpage.php?what=1264 [dostupnost: leden 2017]

¹⁰⁵ <http://www.veronica.cz/co-to-je-biodiverzita-a-proc-ji-chranit> [cit. 12.1.2017]

¹⁰⁶ DUDA, P. Čelist z Etiopie posouvá vznik rodu *Homo* do časů australopitéků. Vesmír [online [cit. 19. 1. 2017] Dostupné zde: <https://web.archive.org/web/20150314232948/http://vesmir.cz/2015/03/04/celist-etiopie-posouva-vznik-rodu-homo-casu-australopiteku/>

v současné době prognózami, že veškeré zásoby ropy dojdou za 30 eventuálně 50 let, pokud s ní nezačneme hospodařit jiným způsobem. I prognózy o vyčerpání dalších fosilních paliv jsou podobně nepříznivé.

V současné době se mezi zdroje ohrožení biodiverzity řadí různé druhy znečištění. Člověk svou činností obohacuje všechna prostředí o složky, které v něm nejsou původní a mění jejich vlastnosti, čímž zhoršuje jejich využití všemi organismy, které jsou na původní složení adaptované. Abychom byli konkrétní, atmosféru znečišťují imise a světelný smog, vodu ohrožuje nadměrná eutrofizace, půdu eroze, dezertifikace a zástavba, živé organismy (bez ohledu na to, zda jde o rostliny nebo živočichy) ohrožuje, kromě jiného, genetická manipulace a rozšiřování nepůvodních druhů, tzv. invazní druhy, a to jsme zmínili jen některá ohrožení stability ekosystémů.

3.2. Ochrana biodiverzity

Člověk se snaží výše popsané vlivy na biocenózu omezovat a měnit tak, aby k jejím změnám docházelo v co nejmenším, a pokud možno přirozeném měřítku. Snaží se tedy svou činnost regulovat. Nejprve je potřeba životní prostředí a všechny jeho složky poznat a co nejlépe popsat, abychom je mohli chránit k jejich prospěchu (zásada poznej a chraň). Přesto k ochranným snahám docházelo i v době, kdy poznatky o životním prostředí nebyly tak detailní, jako jsou v současnosti a nevyplývalo z nich, že je ohrožena celá planeta.

Abychom se seznámili se stavem živých organismů na Zemi a se všemi jejich potřebami, vytvořili jsme instituce, které život na Zemi zkoumají. Vědci, výzkumníci a výzkumné ústavy pozorují, podrobují experimentům a popisují živé organismy, jejich etologii a ekologii. Své výzkumy publikují v odborné literatuře. Tato slouží jako zdroj poznatků pro veřejnost a odborníky z jiných odvětví. Odborné poznatky by měly sloužit jako podklady, pokud chceme vytvořit funkční nástroje ochrany zkoumaných objektů, ať již jimi jsou živočichové, rostliny nebo celá společenství ve vztahu s prostředím. Něco obdobného tvrdí i Doc. Stejskal: *„Většina opatření na ochranu biodiverzity se vytvářejí na základě nejnovějších vědeckých poznatků z věd přírodních, zejména biologie ochrany přírody. Právo jim dává pouze svou zvláštní formu právně vynutitelného příkazu, zákazu, limitu chování, či upravuje právní vztahy. Avšak i dobře míněná*

*právní norma či pouze formálně správné rozhodnutí, pokud nebudou vycházet z poznatků vědeckého výzkumu, monitoringu a hodnocení stavu biodiverzity a respektovat je, mohou mít na biodiverzitu nežádoucí účinek.*¹⁰⁷

Původní snahy o ochranu byly činěny nekonceptně, spíše na základě sympatií s daným živočišným druhem nebo oblastí, a také více v zájmu ochrany ekonomické sféry (např. ochrana mořských lovišť nebo ptáků užitečných pro zemědělství), abychom tyto rostliny a živočichy mohli nadále využívat (třebaže jen jako turistickou atrakci, což se týká velké africké pětky nebo korálových útesů). Od těch dob byly vytvořeny mnohem účinnější nástroje a biodiverzita získala ochranu i kvůli své vnitřní hodnotě.¹⁰⁸

Přesto má část veřejnosti pocit, že v ochraně živočišných druhů nedělá lidstvo, jako takové, dostatečné kroky. Zakládány jsou různé záchranné spolky, sdružení či občanské iniciativy na ochranu vybraných oblastí nebo jednotlivých živočichů. Zejména živočichové nebo zvířata bývají cílem ochrannářských snah laické veřejnosti. Ne náhodou se panda velká stala symbolem všech ohrožených druhů. Ke zvířatům mají lidé trochu jiný vztah než k ostatním živým organismům nebo k prostředí. Možná z důvodu, že se sami cítíme (trochu nadřazeným) zvířetem a biologové a taxonomická systematika biologie nám to neustále připomíná¹⁰⁹. Proto je tolik snah o založení záchranných stanic živočichů nebo chování ohrožených druhů v zajetí.

Přes zvířata vede cesta k informování dětí, mládeže a veřejnosti o ohrožení přírody či životního prostředí. Zejména ekologická sdružení a neziskové organizace, které provozují ekocentra, se snaží vytvářet výukové programy, které doplňují školní vzdělávání. Ve stanovách ekocenter bývá zakotvena spolupráce se státní správou či místní obecní samosprávou, navrhování živočichů, rostlin či oblastí k ochraně apod. Nejen tyto organizace se snaží, aby se veřejnost dozvíдалa o významných a na původní druhy bohatých oblastech, aby se v nich a k nim chovala v souladu s požadavkem trvalé udržitelnosti. Některé organizace provádějí monitoring lokalit a sledují vývoj či změny biodiverzity v místě své působnosti.

„Zanedbatelná není ani role mediálně mnohdy poněkud znevažovaných nevládních organizací typu Greenpeace nebo Děti Země, bez jejichž často radikálních zásahů by byla

¹⁰⁷ STEJSKAL, V. Právní prostředky ochrany biologické rozmanitosti. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1. s. 8. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542

¹⁰⁸ Mluví se o ní v preambuli Úmluvy o biologické rozmanitosti, která byla přijata r. 1992 v Rio de Janeiro. Tato preambule v originálu používá termín „intrinsic value“.

¹⁰⁹ Se šimpanzi (*Pan troglodytes*) máme společných 98 % DNA.

*devastace přírody ještě daleko rozsáhlejší. Tak např. v ČR Hnutí Duha organizuje protipytlácké hlídky a další opatření pro ochranu velkých šelem. V Rakousku před lety rozsáhlé protestní hnutí, do něž se zapojil i nositel Nobelovy ceny K. Lorenz, zabránilo likvidaci unikátních lužních lesů v nivě Dunaje u Hainburgu atd. V řadě zemí skupinky nadšených jednotlivců dokázaly zachránit v poslední chvíli před vyhubením unikátní endemické druhy živočichů.*¹¹⁰

Vedení mládeže k citlivosti k prostředí a informování veřejnosti je prvořadou činností při snahách o ochranu celosvětového ekosystému. Jen dobře informovaní jedinci se mohou zodpovědně chovat v souladu s požadavky trvalé udržitelnosti života nebo rozvoje společnosti, které vznášejí výbory, koncily, agentury a ministerstva na ochranu přírody, a které jsou zakotvené v zákonech.

3.3. Ochrana životního prostředí/biodiverzity v ČR

Během let 1990 až 1994 přijala ČR většinu mezinárodních globálních či evropských úmluv týkajících se ochrany biodiverzity. A také začala s vytvářením nových vlastních legislativních materiálů pro ochranu životního prostředí. Přímý vztah k této problematice má zákon č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny.

Přistupovat uvědoměle k přírodním zdrojům, dbát o jejich šetrné využívání a chránit zděděné přírodní bohatství nám doporučuje/přikazuje/ukládá ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (viz článek 7) a ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (viz článek 35 a článek 11 odstavec 3). Podle nich má každý právo na příznivé životní prostředí, proto musíme životní prostředí chránit, nesmíme ho svou činností ohrožovat a musíme dbát na to, abychom to nedopustili ani při výkonu svých práv. Podle těchto zákonů také máme právo na informace o stavu životního prostředí. Tyto informace nám musí poskytnout příslušné orgány v souladu se zákonem č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí. Většina z nich vydává informační brožury a o stavu životního prostředí informuje veřejnost i na portálech a webových stránkách, které spravuje. Přehled těchto zdrojů uvádím v literatuře. Životní prostředí netvoří jen příroda, ale také kulturní památky, které při svém vzniku z přírodního bohatství naší krajiny čerpaly. A každý uvědomělý zásah člověka do krajiny a přírodního

¹¹⁰ Multimediální pomůcka pro studenty 1. ročníku magisterského studia FVHE a FVL VFU Brno: dostupné na <http://www.zoologie.frasma.cz/Ochrana%20zivocichu/ochrana%20zivocichu.html> [cit. 19.1.2017]

prostředí, který je z estetického hlediska zhodnocuje a svou funkcí neohrožuje, je hoden naší legislativní ochrany. Podle doc. Stejskala je často opomínaný čl. 14 odst. 3 Listiny, který omezuje svobodu pohybu a pobytu také s ohledem na ochranu přírody ve vymezených oblastech.¹¹¹ Tyto oblasti jsou pak definovány § 14 ZOPK.

Definici základních pojmů zavádí Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů. Web citadella.cz o něm uvádí toto: „... *definuje některé základní pojmy, jako např. životní prostředí, ochrana, znečišťování a poškozování životního prostředí, ekologická stabilita apod., zavádí některé principy či prostředky ochrany jako limity znečišťování, předběžná opatrnost a stanoví povinnosti jako předcházet znečištění u zdroje, minimalizovat nepříznivé důsledky atd. Ustanovení mají vesměs deklaratorní charakter a v praxi je lze použít jen společně s jiným „úžeji specializovaným“ zákonem.*“¹¹² K těmto pojmům se vztahují a z těchto pojmů vychází ostatní zákony, tj. pokud tyto pojmy užívají, tak v souladu s definicí, která je uvedena v zákoně č. 17/1992 Sb.

3.3.1. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (ZOPK) byl vydán 19.2.1992 a v platnost vstoupil 25.3.1992, byl několikrát novelizován a poslední úplné znění zákona bylo publikováno pod č. 18/2010 Sb. Zákon č.114/1992 Sb. je „*postaven principiálně na zásadě obecné (základní, komplexní) ochrany veškeré přírody a krajiny a zvláštní (zvýšené, speciální) ochrany jejich vybraných jedinečných a ohrožených částí, přičemž se snaží oba přístupy kombinovat. Zákon je komplexní právní normou upravující územní i druhovou ochranu přírody, ochranu živé i neživé přírody, včetně otázek ochrany krajiny.*“¹¹³

Jeho úvodní paragrafy se týkají obecné ochrany přírody (§ 4 až § 13), další paragrafy se týkají speciální ochrany (§ 14 až § 54). Díky tomuto zákonu je možné chránit celá rozsáhlejší území. Tato území jsou definována v § 3, např. písmeno a) se týká ÚSES¹¹⁴, písmeno q) EVL¹¹⁵ a písmeno r) soustavy Natura 2000. Ing. Jelínek v semináři týkajícím se posuzování vlivů

¹¹¹ STEJSKAL, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. s. 32. ISBN 80-720-1609-1

¹¹² http://www.citadella.cz/europarc/index.php?p=zakony&site=zakladni_udaje_cz [cit. 11.2.2017]

¹¹³ STEJSKAL, V. Principy právní úpravy ochrany přírody a krajiny. In Sborník konference *Dny práva - 2010 - Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010*

¹¹⁴ ÚSES = územní systém ekologické stability

¹¹⁵ EVL = evropsky významná lokalita

záměrů na životní prostředí¹¹⁶ podotýká, že „ÚSES je v zákoně řešen dosti obecně (§ 3 odst. 1 pís. a), § 4 odst. 1). Zde se konstatuje co je ÚSES, jaké má hierarchické úrovně a obecné povinnosti. Definice biocentra a biokoridoru je ve vyhl. č. 395/1992 Sb. V ní jsou rovněž uvedeny náležitosti plánu ÚSES, projektu a opatření. Rozlišují se tři hierarchické úrovně skladebných částí ÚSES – lokální (místní), regionální a nadregionální. Skladebnými částmi jsou biocentra, biokoridory a interakční prvky.“ Ustanovení § 14 zavádí kategorie zvláště chráněných území (dále také ZCHÚ), která se dělí na maloplošná a velkoplošná. Velkoplošná ZCHÚ jsou pak dělena na tři zóny ochrany v národních parcích (NP) a čtyři v CHKO. Velkoplošných území máme v současné době 28. Maloplošných ZCHÚ, kterých je cca 2 000, se týkají § 28 až § 37, velkoplošných § 14 až § 27. Tato území, která mají historii sahající k roku 1838, celkově pokrývají asi 15,6 % území. Mohou mít okolo sebe ještě ochranná pásma, pokud není stanoveno jinak, sahají do vzdálenosti 50 m od hranice ZCHÚ.

3.3.2. Soustava Natura 2000

„Natura 2000 je soustava chráněných území, které vytvářejí na svém území podle jednotných principů všechny státy Evropské unie. Cílem této soustavy je zabezpečit ochranu těch druhů živočichů, rostlin a typů přírodních stanovišť, které jsou z evropského pohledu nejcennější, nejvíce ohrožené, vzácné či omezené svým výskytem jen na určitém území (endemické).“¹¹⁷

(AOPK ČR)

Název Natura 2000 zavádí Směrnice 92/43/EHS, o stanovištích (nebo také Habitatová směrnice) v článku třetím. Podstata soustavy Natura 2000 by se dala vyjádřit vzorcem SAC + SPA = Natura 2000. Podle Habitatové směrnice musí státy vymezit lokality, kde bude probíhat zvláštní ochrana živočišných i rostlinných druhů, tzv. SAC¹¹⁸. V českém překladu je uvedena tato definice SAC: „zvláštní oblastí ochrany“ (se) rozumí lokalita významná pro Společenství a vyhlášená členskými státy prostřednictvím právního, správního a/nebo smluvního aktu, u které jsou pro přírodní stanoviště a/nebo populace druhů, pro něž je lokalita určena, uplatněna ochranná opatření nezbytná k jejich zachování nebo obnově ve stavu z hlediska jejich ochrany příznivém; (česká zkratka pro SAC nebyla vytvořena, nejlépe jí odpovídá EVL viz dále).

¹¹⁶ procesy EIA a SEA

¹¹⁷ <http://www.nature.cz/natura2000-design3/sub-text.php?id=2102&akce=&ssHledat=> [cit. 23.2.2017]

¹¹⁸ SAC = Special Area of Conservation

V členských státech jsou SAC vyhlášovány jako SCI (Sites of Community Importance). V ČR zatím SAC nebyly vyhlášeny. Na našem území bylo vyhlášeno nařízením vlády č. 208/2012 Sb., o vyhlášení evropsky významných lokalit zařazených do evropského seznamu, ve znění novelizace č. 93/2014 Sb. celkem 1 112 EVL¹¹⁹ o rozloze, která pokrývá cca 10 % území¹²⁰. V českém kontextu se tedy vzorec mění na SPA + EVL = Natura 2000. V článku třetím hned ve druhém odstavci bodu prvního je uvedeno, že území SPA bude do Soustavy zahrnuto. Za to tam však nemusí být zahrnuta území, která stát již chrání. Slovy RNDr. Vlašina: „... to že dané území je u nás chráněno, není důvodem ani pro zařazení do Natury 2000, ani pro jeho vyřazení. *** Významnou charakteristikou soustavy Natura 2000 je její nezávislost na národním systému územní ochrany přírody a to, že umožňuje mnohovrstevnou ochranu.“¹²¹

Ve Směrnici se o všech krocích, potřebných pro vytvoření soustavy Natura 2000, píše v budoucím čase, přestože obsahuje závazné termíny (a některé již dávno uplynuly). Jak konstatuje RNDr. Vlašín na webových stránkách Ekologického institutu Veronica, je vytvoření soustavy Natura 2000 komplikovaným procesem. „Důvodem je především nesmírný objem jednotlivých požadavků a složitost všech činností a procesů, nutných pro plnou implementaci.“¹²² Do doby, než bude lokalita vyhlášena jako SAC, platí v navržených pSCI (EVL) režim předběžné ochrany.

Směrnice 92/43/EHS byla do české legislativy transponována v ZOPK do § 45 a) až 45 i). Transpozicí došlo k upravení seznamů zvláště chráněných druhů. K takovýmto změnám v seznamech druhů a stanovišť „v zájmu Společenství“ bude nejspíše docházet neustále, neboť dochází ke změnám v počtu států Společenství. Tím se mění rozloha, typy habitatů i druhů, které jsou pro společenství důležité. Česká republika patří do oblasti panonské a oblasti kontinentální. V EU je však ještě 10 dalších biogeografických oblastí, které se liší svým druhovým složením. Natura 2000 by, podle své definice, měla nakonec vytvořit spojitou síť lokalit zachovaných v přirozeném přírodním stavu. Doufejme, že k jejímu vytvoření v zamýšlené podobě, dojde. V současnosti tato evropská “záchranná síť pro přírodu” pokrývá asi 18 % evropské souše. Evropský soudní dvůr pokutuje státy, za neplnění požadavků, vyplývajících ze Směrnice.

¹¹⁹ EVL odpovídá anglickému SCI = Sites of Community importance, definované v bodě (k) článku 1

¹²⁰ tato data uvádí MŽP zde: http://www.mzp.cz/cz/evropsky_vyznamne_lokality, poslední aktualizace 2015 [dostupnost: únor 2017]

¹²¹ VLAŠÍN, M. *Občanská sdružení a Natura. Pracovní verze stínového (prioritního) seznamu Natury 2000.* [online] nedatováno [cit. 17. 3. 2017] Dostupné zde: http://www.veronica.cz/ochranaprirody/prilohy/publ_natura.html

¹²² Tamtéž.

Státy mají při tipování a vyhlášení SAC i SPA nemalé problémy. WWF¹²³, který vytváří seznamy stínových lokalit, má za úkol prosadit ochranu některých oblastí, které mají státy tendence opomínat nebo považovat za dostatečně chráněné. Tyto materiály slouží pro připomínkování dodaných podkladů. V ČR vytváří stínové seznamy institut Veronica. Aby byly druhy, pro které jsou chráněná území vyhlášována, chráněny opravdu dostatečně a omezením prostoru výskytu se nedostaly takřkajíc „do úzkých“, je potřeba přiměřeně ochraňovat i přírodu mimo tato území.¹²⁴ Jinak se ze SPA, SAC i SCI stanou izolované ostrovy endemicky se vyvíjejících populací a dojde ke genetické erozi a ke snížení biodiverzity, což je přímým opakem těchto snah. Okolní prostředí tedy musí poskytovat potřebné biokoridory pro migraci jedinců, nebo alespoň nášlapné kameny (angl. stepping stones). Krajina pro tyto druhy musí být prostupná.

¹²³ WWF = World Wide Fund for Nature = Světový fond na ochranu přírody

¹²⁴ STEJSKAL, V. Principy právní úpravy ochrany přírody a krajiny. In Sborník konference *Dny práva - 2010 - Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010

4. Mezinárodní úmluvy

*„Oblast životního prostředí hrála důležitou úlohu již při procesu vstupování ČR do EU a adaptaci české legislativy na *acquis communautaire*.“¹²⁵*

Vnitrostátní právní úprava ochrany biodiverzity je ovlivněna právem EU i právem mezinárodním. Z obou (v souladu s jejich požadavky) čerpá podněty k doplňování vlastních zákonných norem, vytváření nových právních úprav i nových zákonů. Všechny tři úrovně dodržují shodné principy: prevence, předběžné opatrnosti, odpovědnosti, nejvyšší hodnoty, integrace, spolupráce, spravedlivého užívání atp.

4.1. Úmluva o biologické rozmanitosti

Nejdůležitější dokument o biodiverzitě, CBD, podepsala Česká republika 4. 6. 1993 poté, co byl schválen usnesením vlády č. 293. Smluvní stranou se stala 3. 12. 1993 a vstoupila v platnost 3. 3. 1994. Úmluva byla vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 134/1999 Sb. V preambuli označuje Úmluva o biologické rozmanitosti ochranu biodiverzity za „společný zájem lidstva“ a vytyčuje jednu z hlavních zásad ochrany biologické rozmanitosti princip předběžné opatrnosti. „...*vědomy si obecného nedostatku informací a poznatků týkajících se biodiverzity a naléhavé potřeby vytvoření vědeckých, odborných a institucionálních kapacit jako předpokladu porozumění, které je východiskem pro plánování a zavádění příslušných opatření, zaznamenávajíce, že je životně důležité předvídat, preventivně omezovat a odstraňovat příčiny významného snížení nebo ztráty biodiverzity přímo u jejich zdroje, zaznamenávajíce také, že tam, kde existuje hrozba významného snížení nebo ztráty biodiverzity, nesmí být nedostatek naprosté vědecké jistoty užíván jako důvod k odkladu opatření směřujících k zabránění této hrozbě nebo jejímu omezení na nejnižší možnou míru...*“¹²⁶ V úvodu v článku 1 si Úmluva o biologické rozmanitosti stanovuje cíle: „*Cíli této Úmluvy, které mají být v souladu s jejími příslušnými ustanoveními sledovány, jsou ochrana biodiverzity, trvale udržitelné využívání jejích složek*

¹²⁵KUCHYŇKOVÁ, P. Životní prostředí. [online] [cit. 19. 1. 2017] Dostupné zde: <https://www.euroskop.cz/8926/sekce/zivotni-prostredi/>

¹²⁶ Preamule CBD.

a spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke genetickým zdrojům a odpovídajícího předávání příslušných technologií při zohlednění všech práv na tyto zdroje a technologie, včetně odpovídajících způsobů financování. ¹²⁷

4.2. Další úmluvy související s biologickou rozmanitostí

Ačkoliv náš stát podepsal některé mezinárodní protokoly a úmluvy již jako Československá socialistická republika nebo jako ČSFR (např. CITES, Ramsarskou úmluvu, Vídeňskou úmluvu, Montrealský protokol, Úmluvu OSN o mořském právu a Basilejskou úmluvu), k většině mezinárodních úmluv jsme přistoupili až jako ČR po roce 1993. Poté začala transpozice požadavků z těchto dokumentů do českého právního řádu. Po vstupu do EU pak bylo potřeba upravit státní legislativu podle směrnic EU a sladit naše právo s právem EU. Nejvíce tyto úpravy zasáhly ZOPK. A v reakci na CITES byla vytvořena a schválena novela zákona č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy. *„V Evropské unii je Úmluva (CITES) prováděna jednotným způsobem na základě legislativy Evropského společenství, která u nás začala platit dne 1. 5. 2004 (tedy od data vstupu ČR do EU).* ¹²⁸

Ochrana životního prostředí patří do oblasti komunitární environmentální politiky EU. Tato politika byla vložena¹²⁹ do zakládacích smluv EU jako hlava XX. Životní prostředí řeší články 191 až 193 SFEU. Po Lisabonské smlouvě je potřeba chránit a zlepšovat životní prostředí zohledněna také v nově hlavě XXI věnované energetice. Všechna nařízení Rady ES platí v ČR přímo, bez nutnosti úprav národních legislativních dokumentů.

V roce 1993 Česká republika ratifikovala Dohodu o ochraně populací evropských netopýrů¹³⁰.

Jménem České republiky byla Bernská úmluva podepsána ve Štrasburku dne 8. 10. 1997 a vstoupila v platnost 1. 6. 1998. Na základě přijetí Bernské úmluvy byl upraven a doplněn ZOPK. Druhy živočichů a rostlin z příloh jsou chráněné vyhláškou č. 395/1992 Sb. Ve vnitrostátní sbírce mezinárodních smluv byla publikována dne 9. 11. 2001 pod č. 107/2001

¹²⁷ Článek 1 CBD.

¹²⁸ <http://chm.nature.cz/dalsi-mezinarodni-zavazky/cites/> [online] [cit. 27.2.2017]

¹²⁹ Nejprve v roce 1986 Jednotným evropským aktem jako hlava VII. Životní prostředí, články 130 r) až 130 t).

¹³⁰ EUROBATS

Sb. V roce 2000 vstoupila v ČR v platnost: Úmluva OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem a desertifikací, zejména v Africe.

Česká republika ratifikovala Evropskou úmluvu o krajině v roce 2002, v roce 2004 zde vstoupila v platnost a ČR implementovala její principy do zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

EAP (Environment Action Programme) neboli Environmentální akční programy EU jsou od roku 2002 závazným dokumentem hard law. Šestý akční program s názvem „Životní prostředí 2010: Naše budoucnost, naše volba“ byl přijat rozhodnutím č. 1600/2002/ES ze dne 22. července 2002 o šestém akčním programu Společenství pro životní prostředí. Na začátku roku 2014 vstoupil v platnost Sedmý akční program s názvem “Spokojený život v mezích naší planety“.

ČR transponovala do zákona č. 162/2003 Sb. ze dne 18. dubna 2003, o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách) směrnici Rady 1999/22/ES ze dne 29. března 1999 o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách. Zoologické zahrady musí provádět všechny ochranná opatření.

ICRW¹³¹ je globální smlouvou z roku 1946. *„Členství v IWC má význam pro prosazování globální ochrany živé přírody, proto Česká republika přistoupila 26. ledna 2005 k ICRW a v IWC se přidala ke skupině ochránářských států.“*¹³² IWC je mezinárodní velrybářská komise. Tato úmluva se sice týká lovu kytovců, ale většina signatářských států se snaží o její transformaci na smlouvu ryze ochránářskou.

Před každým zásahem do životního prostředí je nutné posoudit, jaký vliv takový zásah může mít na organismy, které se v něm vyskytují. Proto byl vytvořen SEA¹³³. Česká republika Protokol SEA ratifikovala 19. 6. 2005, ale ten vstoupil v platnost až dne 11. 6. 2010. Do té doby již existoval zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ve znění pozdějších předpisů.

„Soukromou sféru představují veškeré typy podnikání bez majoritního zastoupení státu. Zahrnuje jak nadnárodní korporace, tak tuzemské subjekty včetně drobných živnostníků. Také v

¹³¹ ICRW = International Convention for the Regulation of Whaling = Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství

¹³² http://www.mzp.cz/cz/mezinarodni_umluva_o_regulaci_velrybarstvi [online] [cit. 14.3.2017]

¹³³ SEA = Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Transboundary Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context = Protokol o strategickém posuzování vlivů na životní prostředí

ČR soukromé podnikání z hlediska objemu výrazně převládá nad podnikatelskými aktivitami státu a samospráv a má o to větší dopad na stav biodiverzity. Významným argumentem pro důležitost role soukromé sféry je, že v podstatné části využívá k tvorbě zisku přírodní zdroje. Jinými slovy, je na jejich dostupnosti a stavu z hlediska svého podnikatelského záměru závislá. Česká ani mezinárodní legislativa v zásadě nerozlišuje práva a povinnosti rozdílně pro soukromou a veřejnou sféru. Každý, kdo hodlá realizovat určitý záměr s potenciálními dopady na životní prostředí, je vázán stejnými povinnostmi a podmínkami, přičemž lze v oprávněných případech využít institutu veřejného zájmu, tj. možnosti realizace záměru za účelem společenské prospěšnosti, a to při akceptování určitých negativních dopadů na některé složky životního prostředí.¹³⁴

V roce 1994 se Česká republika stala smluvní stranou Bonnské úmluvy a ve stejném roce byl text úmluvy vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 127/1994 Sb. CMS¹³⁵ byla sjednána v červnu 1979 v Bonnu a v platnost vstoupila v listopadu r. 1983. Týká se všech stěhovavých druhů říše *Animalia*, tj. včetně bezobratlých. V článku I. v bodě 1. a) je definice stěhovavých druhů: *Stěhovavý druh znamená celou populaci nebo kteroukoli geograficky oddělenou část populace jakéhokoliv druhu nebo nižšího taxonu volně žijících živočichů, pro něž platí, že významná část jejich příslušníků cyklicky a předvídatelně překračuje jednu nebo více hranic jurisdikce státu.*

CMS rozděluje druhy do dvou skupin, každá z nich je uvedena v jedné z příloh. Přičemž v příloze I. jsou druhy více ohrožené. Těmto druhům je věnována zvýšená pozornost, mají být chráněna zejména jejich stanoviště, pokud je to nezbytné, pak zřizována nová stanoviště a obnovována původní, již zaniklá. Mají být odstraňovány překážky tahu. Tyto druhy mohou být loveny za účelem jejich rozmnožení nebo přežití a lov má mít na tyto druhy pozitivní vliv. Příloha dvě se podle článku IV. bodu 1. týká *stěhovavých druhů s nepříznivým zachovným statusem a pro jejichž zachování a hospodaření s nimi se vyžadují mezinárodní dohody a také těch, které mají takový zachovný status, kterému by významně prospěla mezinárodní spolupráce, již by se dosáhlo pomocí mezinárodní dohody.* Další články stanoví, jakým způsobem se mají

¹³⁴ *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016 - 2025.* Vydání první. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016. s. 20. ISBN: 978-80-7212-609-5.

¹³⁵ CMS = Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals = Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

tyto dohody uzavírat. Server AOPK uvádí, že ze sedmi dohod, které byly na mezinárodní úrovni uzavřeny, jsou pro ČR významné čtyři, ale zatím jen ke třem z nich ČR přistoupila.¹³⁶

Server MŽP uvádí, že z hlediska ČR jsou významné tyto dohody: Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů, Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků a Memorandum o ochraně stěhovavých dravců a sov Afriky a Euroasie. Z memorand je to dále: Memorandum porozumění o ochraně středoevropské populace dropa velkého (*Otis tarda*). Dále server Ministerstva životního prostředí uvádí: „*Za naplňování Bonnské úmluvy zodpovídá v souladu s usnesením vlády ČR Ministerstvo životního prostředí. Do aktivit souvisejících s naplňováním cílů Úmluvy jsou ovšem zapojeny nejen vládní a odborné státní instituce (AOPK ČR, správy národních parků) ale i mnohé nevládní organizace (Česká společnost ornitologická, Česká společnost pro ochranu netopýrů aj.). Česká republika má svého zástupce i ve Vědecké radě Úmluvy. Zdárnému plnění povinností plynoucích z členství ČR v Bonnské úmluvě napomáhá odborná pracovní skupina pro Bonnskou úmluvu.*“¹³⁷

¹³⁶ <http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvyy/bonnska-umluva/> [online] [dostupnost: únor 2017]

¹³⁷ http://www.mzp.cz/cz/bonnska_umluva [online] [cit. 23.2.2017]

Závěr

Práce samotná začíná vymezením nutného pojmosloví a to jak z pohledu přírodovědného, tak zejména právního. Uvedl jsem proto pojmy i na příkladech a provedl komparaci ve vztahu k jiným pojmům (např. fauna – flóra, zvíře – rostlina, zvíře – člověk). V oblasti práva veřejného je zvíře vymezeno značně nejednotně a stejně tak nejednotně se vymezují i jeho subkategorie, jako například v případě hospodářských zvířat, kde můžeme mluvit jak o včelstvu, tak o turech. Komplikovanost pojmů pokračuje i v problematice rozlišení pojmů zvíře a živočich. Dokonce v některých právních předpisech není zcela zřejmé, zda se jedná o savce, obratlovce ba dokonce bezobratlé (vzhledem k zahrnutí některých bezobratlých, např. hlavonožců mezi zvířata pokusná). Jak bylo zmíněno výše, práci mi komplikovala vrstevnatost právní úpravy a zmatečnost v používání pojmů.

Cílem této diplomové práce bylo proto popsat a analyzovat právní úpravu ochrany živočišstva a za tímto účelem vymežit význam s tím souvisejících pojmů (zvíře, živočich, zvěř) a to jak podle přírodovědného odborného žargonu, tak v právním smyslu. Důležitým kritériem, na které jsem nahlížel, bylo ujasnit si postavení zvířete v systému práva z hlediska minulosti a současnosti.

V důsledku přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník se výrazně změnila definice pojmů zvíře a tudíž jsem tomuto tématu věnoval zvláštní pozornost. Nová definice otevřela více prostoru k bádání a donutila mě položit si závažné otázky, zda je zvíře stále věcí, kterou lze libovolně disponovat nebo zda se jeho postavení posunulo směrem k subjektu práv a povinností. Zatímco v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník nebyl právní status zvířat explicitně stanoven a nebyla v něm výslovně obsažena ani definice věci v právním smyslu, můžeme interpretací na zvíře nahlížet jako na zcela zvláštní druh věci movité. Nová právní úprava mu přiznává jisté výhody v porovnání s úpravou zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Hlavní výhodou je skutečnost, že lze odmítnout použití právních ustanovení o věcech na zvíře, na které je nahlíženo jako na smysly nadaného živého tvora a ustanovení o věcech se na zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.

Výše uvedená terminologie je velmi obsáhlá a pro laickou veřejnost značně matoucí nejen z hlediska právního vymezení jednotlivých pojmů a zákonů, ale především z hlediska zdravého selského rozumu.

V druhé kapitole jsem se zaměřil na ochranu živočichů z hlediska historie a právních předpisů. Již v rané historii lidského rodu začal člověk ovlivňovat své okolí, ať už lovem nebo sběrem. Postupem času s růstem lidské populace začal člověk měnit svůj způsob života a přešel k usedlejšímu způsobu života obděláváním půdy. V důsledku rozrůstání lidské populace se zároveň zvýšila míra změn v krajině a znásobila se spotřeba přírodních zdrojů, které ale nejsou nekonečné a byla jen otázka času, kdy nastane nutnost právní regulace. Jedny z prvních zmínek sahají do 19. století, kdy se ochránci přírody soustředili na moře a mořské živočichy. V českých zemích se začalo nad ochranou zvířat přemýšlet z důvodu nikoliv ekologických, ale z důvodu ochrany živočichů pro honební účely a zamezení týrání zvířat. V současnosti se stal hlavním klíčovým předpisem zákon č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně krajiny a přírody, který stanovuje minimální režim pro zachování všech druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů.

Ve třetí kapitole se zabývám vymezením pojmu biodiverzita, která byla poprvé definována v Úmluvě o biologické rozmanitosti v roce 1992. Biodiverzita je charakterizována podle různých hledisek. Odlišujeme jedince, skupiny a druhy. V současné době hraje významnou roli v této oblasti genetická informace, kterou jedinci nesou ve svých buněčných jádrech. Kritérium vnější podobnosti a chování je nezbytné k dělení biodiverzity podle druhů. Co se týká otázky biodiverzity a jejího ohrožení, tak bychom se měli mít na pozoru. Pozornost by neměla být soustředěna pouze na zájmy lidského druhu, ale také na pokles biodiverzity. Obě tyto oblasti jsou spolu vzájemně propojeny a to následovně: jestliže dochází k poklesu biodiverzity, tak dochází také k snižování přírodních zdrojů, které jsou pro člověka nezbytné. Z lidského hlediska si biodiverzitu ničíme svou každodenní činností a to od dopravy přes těžký průmysl. V těchto odvětvích je do ovzduší vypouštěno velké množství emisí, které negativně působí na deštné pralesy, pouště a především vlastní prostředí, kde člověk žije. Otázkou druhů ohrožených vyhynutím se zabývá Červený seznam IUCN, který jich eviduje téměř 17 000. Nedílnou součástí této kapitoly je také ochrana biodiverzity, která je velmi důležitá a stojí na základech nejnovějších vědeckých poznatků z přírodních věd. Tyto důležité informace jsou publikovány a slouží k ochraně zkoumaných objektů, živočichů, rostlin nebo celých společenství. Ústavní základ spočívá v článku 35 a v článku 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, kdy každý má právo na příznivé životní prostředí. Poslední subkapitolou, které jsem se věnoval, je Soustava Natura 2000. Jedná se o soustavu chráněných území, které vytvářejí na svém území všechny

státy EU. Cílem této soustavy je zabezpečit ochranu nejvíce ohrožených živočichů, rostlin a přírodních stanovišť v Evropě.

Čtvrtá kapitola je věnována mezinárodním úmluvám a dalším úmluvám souvisejících s biologickou rozmanitostí. Nejdůležitějším dokumentem je Úmluva o biologické rozmanitosti, kterou podepsala Česká republika 4. 6. 1993. Cílem Úmluvy je ochrana biodiverzity, trvale udržitelné využívání jejich složek a spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke genetickým zdrojům a odpovídajícího předávání příslušných technologií při zohlednění všech práv na tyto zdroje a technologie včetně odpovídajících způsobů financování. Mezi další úmluvy řešící tuto problematiku patří: CITES, Ramsarská úmluva, Vídeňská úmluva a Úmluva OSN o mořském právu.

Závěrem této práce budiž konstatování, že právní úprava ochrany živočišstva tvoří velmi rozsáhlou oblast, na kterou musíme pohlížet z mnoha úhlů. Jedná se o historický kontext, neméně důležité názvosloví a konkrétní právní úpravy, které dávají všemu řád a záruku v život i pro další generace.

Seznam použité literatury a pramenů práva:

Seznam použité literatury:

DAMOHOŘSKÝ, M. et al. *Právo životního prostředí*. Třetí vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. 629 s. ISBN 978-807-4003-387

FIDLER, L. *Právní úprava ochrany biodiversity*. Praha, 2014. 96 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta.

JELÍNKOVÁ, J., TUHÁČEK, M. et al. *Právo životního prostředí. Praktický průvodce*. Vydání první. Praha: Grada, 2015. 288 s. ISBN 978-80-247-5564-2

JERSÁKOVÁ, J., KINDLMANN, P., PRIMACK, R.B. *Biologické principy ochrany přírody*. Praha: Portál, 2001. 349 s. ISBN: 80-7178-552-0

JERSÁKOVÁ, J., KINDLMANN, P., PRIMACK, R.B. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Vydání první. Praha: Portál, 2011. 472 s. ISBN 978-80-7367-595-0

LAVICKÝ, P., POLIŠENSKÁ, P. *Judikatura k rekodifikaci věci v právním smyslu*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 412 s. ISBN 978-80-7478-040-0

MAKOVEC, V. *Právní úprava ochrany mořských savců*. Praha, 2012. 97 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta.

MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako objekt právních vztahů. In *Sborník konference Dny práva - 2010 - Days of Law*, 1. ed. Brno: Masarykova univerzita, 2010 <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> ISBN 978-80-210-5305-2

MÜLLEROVÁ, H. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. Praha: Ústav státu a práva AV ČR. *Právník*. 2012, č. 10. s. 1074 - 1103. Dostupné také zde: https://www.academia.edu/8207911/Mohou_mít_zvířata_práva_Vývoj_konceptu_právní_subjektivity_a_právní_postavení_zvířat_Právník_10_2012_ISSN_0231-6625

MÜLLEROVÁ, H. Where is the legal protection of animals heading for? Kam směřuje právní ochrana zvířat? In *Sborník příspěvků 19. odborné konference s mezinárodní účastí OCHRANA ZVÍŘAT A WELFARE 2012*. Brno: VFU, 2012. ISBN 978-80-7305-628-5

MÜLLEROVÁ, H. Zvíře jako předmět právní úpravy veřejného práva a nový občanský zákoník. *České právo životního prostředí*. 2014, č. 35. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_35.pdf ISSN 1213-5542

MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL V. *Ochrana zvířat v právu*. První vydání. Praha: Academia, 2013. 490 s. ISBN 978-80-200-2317-9

POKORNÁ, L. Náhrada škod způsobených vybranými druhy zvláště chráněných živočichů – aktuální otázky. In *Sborník konference Dny práva - 2010 - Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010. Dostupné také zde: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_\(1819\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pokorna_Lucie_(1819).pdf) ISBN 978-80-210-5305-2

RAUP, D.M. *O zániku druhů*. Praha: Lidové noviny, 1995. 188 s. ISBN 80-7106-099-2

RYDVAL, T. Ochrana zvířat proti týrání jako součást právní ochrany zvířat v České republice. *Aplikované právo*. 2006, č. 2. ISSN:1214-4878

STEJSKAL, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 576 s. ISBN 978-80-7552-230-6.

STEJSKAL, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. 591 s. ISBN 80-720-1609-1

STEJSKAL, V. Principy právní úpravy ochrany přírody a krajiny. In Sborník konference *Dny práva - 2010 - Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010*

STEJSKAL, V. Právní prostředky ochrany biologické rozmanitosti. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1. s. 6 – 12. Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542

MIHULKA, S., STORCH, D. Ekologie: biologická olympiáda 1997 - 1998, 32. ročník. Přípravný text pro kategorie A, B. Téma biologické olympiády: aplikovaná ekologie. Praha: *Vesmír*, 1997. ISBN 80-86088-12-0

Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016 - 2025. Vydání první. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016. ISBN: 978-80-7212-609-5

ZICHA, J. Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. 2011, č. 1, s. 13 – 152 Dostupné také zde: http://www.cspzp.com/dokumenty/casopis/cislo_29.pdf ISSN: 1213-5542

ZRZAVÝ, Jan. Fylogeneze živočichů: ohlédnutí roku 2015. *Živa*. 2015, č. 5. s. 201-203.

Periodika:

ČESKÉ PŘÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ vědecký časopis vydávaný občanským sdružením Česká společnost pro právo životního prostředí. Evidenční číslo MK ČR E 11476

PLANETA Odborný časopis pro životní prostředí. Vydává MŽP. Evidenční číslo MK ČR E 8063

OCHRANA PŘÍRODY, časopis vydávaný Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR

Seznam použitých internetových zdrojů:

DUDA, P. Čelist z Etiopie posouvá vznik rodu Homo do časů australopitéků. *Vesmír* [online][cit.19.1.2017]

Dostupné zde: <https://web.archive.org/web/20150314232948/http://vesmir.cz/2015/03/04/celist-etioapie-posouva-vznik-rodu-homo-casu-australopiteku/>

DUŠEK, M. *Příprava soustavy Natura 2000 pro ryby a mihulovce*. Pracovní verze stínového (prioritního) seznamu Natury 2000. Druhá verze nazvaná Natura 2000 - prioritní seznam nevládních organizací. [online] nedatováno Dostupné zde: http://www.veronica.cz/ochranaprirody/prilohy/publ_natura.html

KESSLER, T. Přestává být zvíře věcí? Aneb krátký exkurz do právní úpravy zvířat v novém občanském zákoníku. [online] duben 2012. [leden 2017] Dostupné zde: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prestava-byt-zvire-veci-aneb-kratky-exkurz-do-pravni-upravy-zvirat-v-novem-obcanskem-zakoniku-82444.html>

KOMÁREK, S. Čím je člověku zvíře? *Vesmír* [online] 2011. roč. 90, č. 7 [cit. 19. 1. 2017] Dostupné zde: <http://casopis.vesmir.cz/clanek/cim-je-cloveku-zvire>

KOVAŘÍK, J. *Myslivecké zvyky a tradice v minulosti a dnes*. [online] Publikováno: září 2003. Dostupné zde: <http://www.myslivosť.cz/Casopis-Myslivosť/Myslivosť/2003/Zari---2003/Myslivecke-zvyky-a-tradice-v-minulosti-a-dnes>

KUCHYŇKOVÁ, P. *Životní prostředí*. [online] Publikováno: neuvedeno. Dostupné zde: <https://www.euroskop.cz/8926/sekce/zivotni-prostredi/>

MIHULKA, S., VOLDŘICHOVÁ, M. Masová vymírání v historii Země: Pachatel neznámí. *Vesmír* [online], 2011 roč. 90, č. 11 [cit. 19. 1. 2017] Dostupné zde: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2011/cislo-10/masova-vymirani-historii-zeme.html>

PETERKOVÁ, M. *Nový občanský zákoník a právní postavení zvířete*. [online] 2013. [10. 3. 2017] Dostupné zde: <http://www.equichannel.cz/novy-obcansky-zakonik-a-pravni-postaveni-zvirete>

PROCJUK, V. *Pojem věci v právním smyslu*. [online] 2012. [cit. 13. 3. 2017] Dostupné zde: <http://www.prf.cuni.cz/volodymyr-procjuk-1404045943.html>

STORCH, D. *Jak rychle vymírají druhy. Potíže s odhady globální biodiverzity a jejích změn*. [online] Publikováno: říjen 2001. Dostupné zde: <http://casopis.vesmir.cz/clanky/clanek/id/4763>

TOMÁŠKOVÁ, L. *Zákon č. 115/2000 Sb. nástroj k odstraňování konfliktů mezi ochranou přírody a hospodářskými subjekty*. [online] Publikováno: prosinec 2009. Dostupné zde: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/zakon-c-115-2000-sb/>

VLAŠÍN, M. *Občanská sdružení a Natura. Pracovní verze stínového (prioritního) seznamu Natury 2000*. [online] nedatováno [cit. 17. 3. 2017] Dostupné zde: http://www.veronica.cz/ochranaprirody/prilohy/publ_natura.html

Kol. autorů. *Zoologie pro veterinární mediky*. Multimediální pomůcka pro studenty 1. ročníku magisterského studia FVHE a FVL VFU Brno. [online] [cit.23.1.2017] Dostupné zde: <http://www.zoologie.frasma.cz/Ochrana%20zivocichu/ochrana%20zivocichu>

Oficiální weby organizací zabývajících se ochranou životního prostředí:

AOPK www.nature.cz

CITES <https://cites.org/>

CENIA www.cenia.cz

ČESON www.ceson.org

ČIŽP www.cizp.cz

Červená kniha ohrožených druhů www.redlist.org

ČSO www.birdlife.cz

ČSPŽP www.cspzp.com

EEA <http://www.eea.europa.eu/>

EUROBATS..... <http://www.eurobats.org/>
Ministerstvo spravedlnosti www.justice.cz
MŽP..... www.env.cz
Natura 2000 <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/>
SFŽP www.sfzp.cz
Státní veterinární správa..... www.svscr.cz
Poslanecká sněmovna ČR www.psp.cz/docs
Ramsarská úmluva www.ramsar.org
Úmluva o biodiverzitě..... www.biodiv.org
Úmluva o ochraně stěhovavých druhů živočichů www.cms.int

Další citované internetové zdroje :

<http://www.veronica.cz/>

<http://portal.nature.cz/>

<http://www.myslivosť.cz/>

<http://www.ochranaprirody.cz/>

<http://www.cittadella.cz/>

<http://www.silvarium.cz/>

<http://eagri.cz/>

<http://www.biomonitoring.cz/>

<http://www.ceson.org/>

<http://www.nature.cz/>

Vnitrostátní předpisy:

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

zákon č. 123/1998 Sb., Zákon o právu na informace o životním prostředí

zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

zákon č. 166/1999 Sb., Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 246/1992 Sb., Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání

zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

zákon č. 449/2001 Sb., Zákon o myslivosti

zákon č. 246/1992 Sb., Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání

zákon č. 100/2004 Sb., Zákon o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů

zákon č. 78/2004 Sb., Zákon o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty

zákon č. 99/2004 Sb., Zákon o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů

zákon č. 115/2000 Sb., Zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

zákon č. 162/2003 Sb., Zákon o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů

zákon č. 166/1999 Sb., Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 154/2000 Sb., Zákon o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 114/1992 Sb., Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny

zákon č. 123/1998 Sb., Zákon o právu na informace o životním prostředí

zákon č. 183/2006 Sb., Zákon o územním plánování a stavebním řádu

zákon č. 162/2003 Sb., Zákon o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů

zákon č. 449/2001 Sb., Zákon o myslivosti

zákon č. 115/2000 Sb., Zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

zákon č. 100/2004 Sb., Zákon o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi

zákon č. 40/1956 Sb., Zákon o státní ochraně přírody

nařízení vlády č. 208/2012 Sb., o vyhlášení evropsky významných lokalit zařazených do evropského seznamu

Evropské předpisy:

nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

nařízení Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi

směrnice č.92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků

směrnice č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků

směrnicí Rady 2009/147/EC, o ochraně volně žijících ptáků

Mezinárodní smlouvy:

Dohoda o ochraně albatrosů a buňňáků

Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků

Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť

Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva
úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů
Úmluva o mořském právu
Úmluvě o biologické rozmanitosti
Úmluva OSN o mořském právu
Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu,
Úmluva o dálkovém znečištění ovzduší přesahujícím hranice států.
Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států
Stockholmská úmluva o perzistentních organických polutantech
Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti
Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů
Úmluva o zachování živých mořských zdrojů Antarktidy
Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů
Smlouva o Antarktidě
Úmluva o zachování antarktických tuleňů
Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě
rostoucích rostlin
Vídeňská úmluva na ochranu ozonové vrstvy a Montrealský protokol o látkách, které poškozují
ozonovou vrstvu

Právní úprava ochrany živočišstva

Abstrakt

Cílem této diplomové práce bylo zmapovat a vysvětlit rozdíly mezi rozsáhlým pojmoslovím a legislativou z hlediska vývoje v minulosti a současnosti. Pozornost byla zaměřena také na historický exkurz na ochranu zvířat v českých zemích a její vývoj do současnosti. Konkrétněji jsem se zaměřil na kategorii ptáků, ryb a savců. Právní úprava ochrany živočišstva nezahrnuje pouze legislativní vymezení pojmů, historické hledisko, ale nedílnou součástí je také oblast biologické rozmanitosti, která s tímto tématem je blízce propojena. Jelikož životní prostředí nekončí za hranicemi našeho státu, tak musí být této problematice věnována patřičná pozornost také na mezinárodní úrovni z hlediska platných mezinárodních úmluv.

V první kapitole se nejprve zamýšlím nad nejednotností pojmosloví v částech právního řádu a kategorizování chápání pojmů (zvíře, živočich, zvěř) a srozumitelností pro jeho adresáty. Tím myšleno z hlediska zvířete v právu veřejném a soukromém.

V druhé kapitole jsem se zaměřil na ochranu živočichů z hlediska historie a právních dokumentů. Již v rané historii lidského rodu začal člověk ovlivňovat své okolí, ať už lovem nebo sběrem. Postupem času s rostoucí lidskou populací začal měnit svůj způsob života a přešel k usedlejšímu způsobu obdělávání půdy. V důsledku rozrůstání lidské populace se zároveň zvýšila míra změn v krajině a znásobila se spotřeba přírodních zdrojů, které ale nejsou nekonečné a byla jen otázka času, kdy nastane nutnost právní regulace. První zmínky sahají do 19. století, kdy se první ochránci přírody soustředili na moře a mořské živočichy. V českých zemích se začalo nad ochranou zvířat přemýšlet z důvodu nikoliv ekologických, ale z důvodu ochrany živočichů pro honební účely. V současnosti se stal hlavním klíčovým předpisem zákon č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně krajiny a přírody. Posledním bodem této kapitoly jsou ptáci, ryby a savci.

Ve třetí kapitole se zabývám vymezením pojmu biodiverzita, která byla poprvé definována v Úmluvě o biologické rozmanitosti v roce 1992. Biodiverzita je charakterizována podle různých hledisek. Odlišujeme jedince, skupiny a druhy. Co se týká otázky biodiverzity a jejího ohrožení, tak bychom se měli mít na pozoru. Z lidského hlediska si biodiverzitu ničíme svou každodenní činností a to od dopravy přes těžký průmysl. Poslední subkapitolou, které jsem

se věnoval, je Soustava Natura 2000. Jedná se o soustavu chráněných území, které vytvářejí na svém území všechny státy EU.

Závěrečná kapitola je věnována mezinárodním úmluvám a dalším úmluvám souvisejících s biologickou rozmanitostí. Nejdůležitějším dokumentem je Úmluva o biologické rozmanitosti, kterou podepsala Česká republika 4. 6. 1993.

Klíčová slova: biodiverzita, zvíře, ochrana

Legal Regulation of the Wild Fauna

Abstract

The aim of this thesis was to map and explain the differences between extensive terminology and legislation in terms of development in the past and present. Attention was also focused on a historical excursion to the protection of animals in the Czech lands and its development to the present. More specifically, I focused on the category of birds, fish and mammals. Legal regulation of the wild fauna does not only encompass legislative definitions, historical aspects, but is also an integral part of biodiversity, which is closely linked to this topic. As the environment does not end beyond the borders of our country, this issue must also be given due attention at international level in the light of the effective international conventions. In the first chapter, I consider the inconsistency of terminology in sections of the legal order and categorizing the understanding of the terms (fauna, animal, game) and clarity for its addressees. This means, from an animal perspective, public and private law..

In the second chapter, I focused on the protection of animals in terms of history and legal documents. Already in early history of the human race, man began to affect his surroundings, whether it was hunting or gathering. Over time, with a growing human population, he began to change his way of life and switched to a more settled way of cultivating the land. At the same time, given the growth of the human population, the amount of landscape change and the consumption of natural resources had also increased. However, these weren't unlimited and it was only a matter of time before the need for legal regulation. The first mention goes back to the 19th century, when the first nature conservationists focused on the sea and marine animals. In the Czech lands, the protection of animals did not began to reflect on the ecological grounds, but for hunting purposes. At present, the main key regulation has been Act No. 114/1992 Coll., on the Conservation of Nature and Landscape. The last point of this chapter is birds, fish and mammals.

The third chapter deals with the definition of biodiversity, which was first defined in the Convention on Biological Diversity in 1992. Biodiversity is characterized according to different aspects. We distinguish individuals, groups and species. As for the biodiversity and the threats to it, we should be wary. From a human point of view, we are destroying biodiversity through our

daily activities, from transport to heavy industry. The last subchapter I dealt with, is the Natura 2000 network. It is a set of protected areas created by all EU countries on their territory.

The final chapter is devoted to international conventions and other conventions related to biodiversity. The most important document is the Convention on Biological Diversity, signed by the Czech Republic on 4 June 1993.

Keywords: biodiversity, animal, protection